

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Tizennégy év alatti tanú a büntetőeljárásban

Szerző:

Kovács Nikoletta

Konzulens:

Balogh Beáta

klinikai szakpchiológus

Miskolc, 2018. április

I. ELŐSZÓ

Napjainkban virágkorát élik a kriminalisztikai módszereket és eljárásokat felsorakoztató bűnügyi sorozatok, melyek a közönség számára érdekes és könnyen érthető módon igyekeznek bemutatni a nyomozóhatóságok munkáját. Azonban ennek hatására a laikusok hajlamosak azt hinni, hogy a bűncselekmények elkövetőinek és az elkövetés körülményeinek felderítéséhez ezek az eszközök minden esetben elégségesek. Tény, hogy a XX. században a bűnügyi tudományok is ugrásszerű fejlődésen mentek keresztül, melynek eredményeként ma már olyan bizonyítási eszközök is beszerezhetők, és bizonyítékok nyerhetők melyeknek néhány évtizede még a gondolata sem merült fel. Mindezen újkori bizonyítási eszközök és módszerek mellett megmaradtak azonban a legrégebbi idők óta ismertek is.¹

Természetesen a klasszikus eszközöknek és módszereknek mai modern világunkban való alkalmazása nem szentimentális jogalkotói gondolkodásra vezethető vissza. A kriminalisztika tudománya azt mondja, vannak alapkérdések, amelyek megválaszolása elengedhetetlen a nyomozás során, azonban ezek a kérdések logikailag oly módon épülnek egymásra, hogy minden következő kérdésre csak az előző megválaszolásával kerülhet sor. A modern bizonyítási módszerek sok, de korántsem minden kérdés megválaszolására alkalmasak, előfordul, hogy nincs is modern eszközökkel felderíthető nyom, és ilyenkor bizony kriminalisztikai jártassággal és anélkül is tudjuk, egyetlen eszközünk a terhelt és a tanúk vallomása. Ilyen körülmények között pedig kiemelten fontos mind a terhelti, mind a tanúvallomás legpontosabb felvétele, hiszen a vallomások megbízhatósága, pontossága és hitelessége a büntetőeljárás kulcskérdése lehet.²

A tanúk meghallgatása türelmet, emberismeretet, intelligenciát igényel³ akkor is, ha a tanú felnőtt korú, a bűncselekményben személyesen nem érintett, vagy éppen a cselekmény jellegénél fogva traumatizálásra nem alkalmas. Ehhez képest még speciálisabb ismeret, tudás szükséges egy gyermekkorú tanú, sértett meghallgatásához. A büntető igazságszolgáltatással kapcsolatba kerülő gyermekek jellemzően a legsúlyosabb bűncselekmények áldozatai, sokszor

¹ DR. IBOLYA Tibor: Kihallgatási taktika a nyomozásban, 2. o.
<http://ibolyatibor.atw.hu/Sajat/3.pdf> (megtekintés: 2018. március 24.)

² DR. IBOLYA: i.m., 4-5. o.

³ DR. IBOLYA: i.m., 6.o.

a gyermek az egyetlen személy, aki az elkövetésnél jelen volt, így az eredményes eljárás sarokpontja lehet a gyermektől szabályszerűen és szakszerűen nyert tanúvallomás. Azonban a gyerekek meghallgatásakor a fenti célokon túl figyelemmel kell lenni az ő speciális igényeikre és érdekeikre is.⁴

A büntetőjognak, mint igazságszolgáltatási rendszernek feladata az életviszonyok védelme, a jogviszonyok megsértése esetén pedig gondoskodik az elkövető megbüntetéséről. Ezen feladatának ellátása során garantálnia kell a gyermeki jogok tiszteletben tartását és hatékony védelmét is. Ezeket a garanciákat számos nemzetközi dokumentum előírja, és a hazai jogszabályok is egyre inkább előtérbe helyezik a gyermeki jogok érvényesülésének kívánalmát.

A büntető igazságszolgáltatással szemben - mind feladatának ellátása, mind a gyermeki jogok garantálása tekintetében - elvárt hatékonyság sokszor lehetetlennek tűnő kihívás elé állítja a jogalkalmazókat. Dolgozatomban a büntető igazságszolgáltatással tanúként, illetve sértettként kapcsolatba kerülő tizennegyedik életévét be nem töltött személyek kihallgatására vonatkozó szabályozással kívánok foglalkozni, kitekintést adva a szabályozás történeti előzményeire, jövőben várható változásaira, és a nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott elvárásokra is. A papírra vetett szabályok tükrében kitérek a gyakorlatra, elsődlegesen pszichológiai szempontból és a különböző szakterületen dolgozó szakemberek tapasztalatait is igyekszem megjeleníteni.

⁴ DR. RÉPÁSSY ANDREA: Gyermek tanúk a büntetőeljárásban - kihallgatás a régi és az új büntetőeljárásról törvény szerint
<http://arsboni.hu/gyermek-tanuk-buntetoeljarasban-kihallgatas-regi-es-az-uj-buntetoeljarasi-torveny-szerint/> (megtekintés időpontja: 2018. március 24.)

II. JOGSZABÁLYI HÁTTÉR

1. NEMZETKÖZI NORMÁK ÉS ELVÁRÁSOK

Az ENSZ, az Európa Tanács és az Európai Unió is több dokumentumában foglalkozik a fiatakorúak igazságszolgáltatására irányadó elvárásaival.

Az első és legfontosabb nemzetközi dokumentum minden gyerekekkel foglalkozó döntés esetén az ENSZ 1989-es gyermekjogi egyezménye, melyet Magyarország az 1991. évi LXIV. törvénnyel ratifikált. Az Egyezmény fogalomrendszerében gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.⁵ Ez a gyermek fogalom a magyar szabályok szerinti fiatakorú terhelt, illetve kiskorú tanú vagy sértett fogalmának felel meg, mely utóbbiak esetében külön nevesítésre kerültek a tizennégy év alattiak. Az Egyezmény 40. cikke általános szabályokat tartalmaz a törvénnyel összeütközésbe került gyermekekkel való bánásmódra, míg a kifejezetten fiatakorúak igazságszolgáltatására vonatkozó eljárási szabályokat további közgyűlési határozatokban és ajánlásokban találjuk, melyet a szabályrendszer négy pillérének szokás nevezni.

Az 1985. november 25-én elfogadott Pekingi szabályokkal⁶ az ENSZ ajánlást fogalmazott meg a nemzeti jogrendszereknek a fiatakorú elkövetőkre alkalmazandó szabályozás kialakítására. Legmarkánsabb elemeként a fiatakorúak személyi szabadságát korlátozó büntetések és intézkedések legszűkebb körben történő alkalmazására hívja fel a figyelmet, és a szabadságelvonással járó büntetések helyett az alternatív intézkedések széles skálájának rendelkezésre állását szorgalmazza.

Az 1990-es Riyadhi-Irányelvek⁷ a fiatakorú bűnmegelőzés területén fogalmaz meg minimum szabályokat. Rámutat, hogy a megfelelő oktatás és szocializáció fontos eszköze a

⁵ Gyermekek Jogairól szóló, New Yorkban 1989. november 20-án aláírt Egyezmény 1. cikk

⁶ A fiatakorúak igazságszolgáltatásában alkalmazandó általános minimumkövetelményekről szóló 1985. november 29-én kelt 40/33-as ENSZ közgyűlési határozat

⁷ A fiatakorú bűnmegelőzéséről szóló 1990. december 14-én elfogadott 45/112-es számú ENSZ közgyűlési határozat

prevenciónak, ahogyan a formális eljárások és büntetések megbélyegzéshez és kriminális életpálya kialakulásához vezethetnek.

A szintén 1990-ben elfogadott Havannai Szabályok⁸ megerősítik a Pekingi Szabályokban foglaltakat kimondva, hogy fiatalkorúakkal szemben szabadságelvontást csak végső esetben lehet alkalmazni.

A Tokioi Szabályok⁹ célja a szabadságvesztéssel nem járó intézkedések előtérbe helyezése és a minimális beavatkozás elve mentén a fiatalkorú reszocializációjának és a családba, társadalomba való visszailleszkedésének segítése.

Mindezek a szabályok azonban csak általános, illetve kifejezetten a fiatalkorú terhelte nézve fogalmaznak meg elvárásokat. Az utóbbi években előtérbe kerültek a bűncselekmények sértettjeinek, különösen a gyermekeknek a védelme, érdekeiknek érvényesítése, a másodlagos viktimizáció megelőzése. 2005-ben született meg a bűncselekmények gyermekkorú áldozatainak és tanúinak védelméről szóló ENSZ irányelv, melyet a gyermeki lét törékenységet és védelmét szem előtt tartva dolgoztak ki. A dokumentum kiemeli, hogy a gyermekkorú áldozatokat és bűncselekmények szemtanúit gyengéd, segítőkész törődésben kell részesíteni az igazságszolgáltatási eljárás valamennyi szakaszában, figyelembe véve személyes környezetüket is. Amennyire csak lehet, minimalizálni kell a gyermekek életébe való beavatkozásokat. A gyermekkorú áldozatoknak és szüleiknek vagy gondviselőiknek az igazságszolgáltatási rendszerrel való kapcsolatba kerülés első pillanatától kezdődően az eljárás teljes időtartama alatt kellő és gyors információellátásban kell részesülniük. A szakembereknek meg kell tenniük a megfelelő intézkedéseket a nyomozás, kivizsgálás és ítélelhozatal során fellépő nehézségek elkerüléséért, illetve a gyermekek védelmezéséért, miközben a lehető legkifinomultabban és gyengéden bánnak velük.¹⁰

⁸ A szabadságuktól megfosztott fiatalkorúak védelmének szabályairól szóló 1990. december 14-én elfogadott 45/113-as számú ENSZ közgyűlési határozat

⁹ A szabadságelvontással nem járó szankciók minimumszabályairól szóló, 1990-ben elfogadott 45/110-es ENSZ közgyűlési ajánlás

¹⁰ Egyesült Nemzetek Szervezetének iránymutatása a bűncselekmények gyermekkorú áldozatait és szemtanúit érintő ügyekkel kapcsolatos igazságszolgáltatásról (ECOSOC Res 2005/20)
<https://hintalovon.hu/hu/ensz-gazdasagi-es-szocialis-tanacs-iranymutatasai-gyermekek-aldozatokra-es-buncselekmények-tanui-ra> (megtekintés: 2018. március 28.)

A gyermeki jogok tekintetében releváns szabályokat fogalmazott meg a gyermekek igazságszolgáltatásáról szóló 2008 szeptemberében megszületett ENSZ iránymutatás is, amely előírja, hogy amennyiben a gyermek bármely módon kapcsolatba kerül az igazságszolgáltatással, jogait és alapvető érdekeit tiszteletben kell tartani.¹¹

Az Európa Bizottság a gyermeki jogok uniós érvényesítése érdekében 2011 évben ütemtervet fogadott el, melynek része volt, hogy 2012 a gyermekbarát igazságszolgáltatás éve Európában. A gyermekek gyakran veszélyeztetett tanúként vagy sértettként vesznek részt a büntetőeljárásokban, ezért jogi és gyakorlati szabályokat kell alkotni a sürgősszerű többszörös kihallgatások elkerülése, valamint a büntetőeljárásokban való részvétel kellemetlen élményeinek csökkentése céljából. Az informatikai és kommunikációs technológiai eszközök - és kiváltképpen a videokonferencia - alkalmazása lehetővé teheti, hogy a kiskorú sértettek aktívan részt vegyenek az eljárásban, és közben ne kerüljenek közvetlen kapcsolatba a vádlottakkal.¹²

Ezen kezdeményezésnek megfelelően az Európai Unió égisze alatt született 2012/29/EU Irányelv megfogalmazza a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimum szabályokat. Az irányelv alkalmazása során a gyermekek mindenek felett álló érdekeit elsőrendű fontosságuként kell figyelembe venni az Európai Unió Alapjogi Chartájával és az ENSZ gyermekjogi egyezményével összhangban. A gyermek áldozatokat az irányelvben meghatározott jogokkal teljes mértékben rendelkező áldozatokként kell figyelembe venni és kezelni, valamint biztosítani kell számukra, hogy ezeket a jogokat olyan módon gyakorolhassák, amely figyelembe veszi az önálló véleményalkotásra való képességüket.¹³ Az irányelv meghatároz az áldozatokat megillető jogosítványokat, a velük való bánásmód alapelveit, továbbá az irányelvben egyéb szempontok szerint megkülönböztetett speciális ismérvekkel bíró áldozatokra és a gyermekekre további, még

¹¹ KOMP Bálint Dávid: A gyermekek védelme a büntető igazságszolgáltatásban - különös tekintettel a gyermekbarát igazságszolgáltatás nemzetközi és hazai eredményeire, Doktori Műhelytanulmányok 2015, 98-99. o.

¹² A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, Az európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának, Az EU gyermekjogi ütemterve, 2011, 8. o.
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2011/0060/COM_COM\(2011\)0060_HU.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2011/0060/COM_COM(2011)0060_HU.pdf) (megtekintés: 2018. március 28.)

¹³ Az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU Irányelve a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról, (14), 2012. április 25.
http://igazsagugyhivatal.gov.hu/download/5/c9/11000/jogszabaly_2012_29_EU%20ir%C3%A1nyelv.pdf

szigorúbb szabályokat állapít meg. Ezt a megoldást veszi át a 2018. július 1. napján hatályba lépő új büntetőeljárás törvényünk is, mely az Irányelv feltételének megfelelő és szövegezésében is hasonló szabályozást tartalmaz.

2. HAZAI SZABÁLYOZÁS

2.1. TÖRTÉNETI KITEKINTÉS

A gyermekek védelmére irányuló rendelkezéseket a hazai büntető jogszabályokban először az 1962. évi 8. törvényerejű rendeletben találunk. A 133. § (2) bekezdése úgy rendelkezett, hogy „gyermek- és fiatakorú személy tanúkénti kihallgatásánál - a hatóság belátása szerint - a tanú gondozója (szülő, törvényes képviselő stb.) és pedagógus is jelen lehet”¹⁴. Utaló szabállyal lehetővé tette továbbá, hogy a nyomozó hatóság a tanút „életkorára, betegségére, testi fogyatékoságára tekintettel vagy egyéb célszerűségi okból hivatali helyiségén kívül is”¹⁵ kihallgathassa. Ezek a rendelkezések azonban csak lehetőségként fogalmazták meg a kihallgatás általánostól eltérő módját, azt lényegében a hatóság belátására bízta.

Az 1974. április 1-jén hatályba lépett 1973. évi I. törvény jelentős változást hozott. A törvény a 63. § (3) bekezdésében kimondta, hogy „gyermekkorút csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha vallomása olyan bizonyítékot tartalmazhat, amely előreláthatóan másként nem pótolható”. Látható tehát, hogy az új büntetőeljárás törvény már kezdte felismerni a gyermekkorú személyek speciális igényeit, a büntető eljárás rájuk nézve negatív hatásait és igyekezett őket megóvni a felesleges traumától. A törvény továbbra is lehetővé tette a gyermek- és fiatakorú tanú gondozójának és pedagógus nevelőjének jelenlétét a kihallgatáson, de szükségességének megítélését még mindig a hatóságra bízta.¹⁶

A gyermekkor és fiatakor fogalmát sem az 1962. évi 8. tvr., sem pedig a 1973. évi I. tv. nem határozta meg. Arról az 1961. évi V. törvény és az 1978. évi IV. törvény rendelkezett. Mindkét büntető törvénykönyv a 14. életévét be nem töltött személyt tekintette gyermekkorúnak¹⁷, és fiatakorúnak¹⁸ a 14 és 18 év közöttit, mely meghatározásokat egyébiránt a terhelttel összefüggésben használta.

¹⁴ A büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. törvényerejű rendelet 133. § (2) bekezdés

¹⁵ A büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. törvényerejű rendelet 115. § (2) bekezdés

¹⁶ A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény 63. § (4) bekezdés

¹⁷ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1961. évi V. törvény 19. § (1) bekezdés a), 20. §

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 22. § (1) bekezdés a), 23. §

¹⁸ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1961. évi V. törvény 85. § (1) bekezdés

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 107. § (1) bekezdés

2.2. A HATÁLYOS BÜNTETŐ ELJÁRÁSI TÖRVÉNY

A jelenlegi büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (továbbiakban Be.) 2003. július 1. napján lépett hatályba és a tizennégy év alatti személyek tanúkénti kihallgatásával kapcsolatos számos új szabályt vezetett be. Ezen szabályok alkalmazáshoz a Kúria - akkor még Legfelsőbb Bíróság - a 68/2008. BK véleményében nyújt segítséget a jogalkalmazóknak.

A törvény rendezi a cselekvőléptelen vagy korlátozottan cselekvőlépes sértett képviseltét kimondva, hogy azt törvényes képviselője látja el, érdekellentét esetén a Polgári Törvénykönyv rendelkezéseinek alkalmazását írja elő.¹⁹ A tanúk kihallgatása előtti figyelmeztetések között a tizennegyedik életévét be nem töltött tanúk esetében a hamis tanúzás törvényi következményeire való figyelmeztetést mellőzni kell²⁰, azonban a vallomástétel akadályait esetükben is vizsgálni szükséges, a mentességi okokra és jogaikra figyelmeztetni kell őket. A vallomástétel jogszerű megtagadása esetén a megtagadáshoz a tanú törvényes képviselőjének, illetve hozzátartozójának hozzájáruló nyilatkozata nem szükséges, célszerű azonban, ha a tanú velük való konzultációjának lehetőségét a hatóság előzetesen biztosítja. Amennyiben pedig a tanú mentességi ok fennállása ellenére vallomást kíván tenni, csak akkor lehet a kihallgatását megkezdeni, ha ahhoz - a Be. 86. § (2) bekezdése alapján - előzetesen a törvényes képviselője vagy az általa megjelölt hozzátartozó hozzájárult; ha a hozzájárulás nem történik meg, akkor a tanú nem hallgatható ki.²¹

Az ilyen személyt a gondozója útján kell idézni, egyben fel kell hívni a gondozót, hogy a gyermektanú megjelenéséről gondoskodjék; és az idézést egyidejűleg a törvényes képviselővel is közölni kell.²² További, a tanúk védelmét szolgáló rendelkezés, hogy

¹⁹ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 56. § (2) Ha a sértett, a magánvádló vagy az egyéb érdekelt cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképes, a képviselőjét a törvényes képviselője látja el, érdekellentét esetén a Polgári Törvénykönyv rendelkezései az irányadók.

²⁰ Be. 86. § (1) [...] A kihallgatása esetén a hamis tanúzás következményeire való figyelmeztetést mellőzni kell.

²¹ 68/2008. BK vélemény

²² Be. 68. § (2) A kiskorú idézéséről a gondozóját azzal a felhívással kell értesíteni, hogy a megjelenéséről gondoskodjék. Ha a kiskorú a tizennegyedik életévét nem töltötte be, a gondozója útján kell idézni, illetve értesíteni. A kiskorú idézését és értesítését a törvényes képviselőjével is közölni kell.

szembesítésükre csak akkor kerülhet sor, ha az a kiskorúban nem kelt félelmet²³, továbbá a vádlott és védő értesítése mellőzhető a tanúkenti kihallgatásának foganatosításáról²⁴.

A Be. a korábbi eljárási törvényhez hasonlóan korlátozza a tizennégy év alatti személy tanúkenti kihallgatását²⁵, azt csak akkor engedi, ha a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható. A tanúmeghallgatás mikéntjét az eljárási szakaszokhoz igazodva különböző módon határozza meg. Bevezette a nyomozási bíró, a kiküldött bíró, megkeresett bíróság, és zártcélú távközlő hálózat útján történő meghallgatás intézményét.

A törvény a nyomozási bíró hatáskörébe utalt néhány a vádirat benyújtása előtti szükséges bírói feladatot. Ezen feladatok között nevesíti a 207. § (4) bekezdésében a tizennegyedik életévét be nem töltött tanú kihallgatását ügyészi indítványra, ha megalapozottan feltehető, hogy a tárgyaláson történő kihallgatása a fejlődését károsan befolyásolná. Ha az ügyész a nyomozási bíró általi kihallgatásra indítványt tett, akkor annak elbírálásáig, illetve a kihallgatás megtörténtét követően a nyomozó hatóság az ilyen személyt már tanúként nem idézheti, nem hallgathatja ki. Ugyanakkor a tizennégy év alatti tanú kihallgatása a nyomozási szakban nem kizárólagos hatásköre a nyomozási bírónak, ugyanis amennyiben az ügyész ilyen indítvánnyal nem él, vagy azt a nyomozási bíró elutasítja, akkor a nyomozó hatóság az ilyen tanút maga is kihallgathatja.²⁶ A törvény a 213. § (2) bekezdésében azt is megmondja, hogy kik lehetnek jelen - nyomozási bíró, jegyzőkönyvvezető, ügyész, tolmács, tanú érdekében eljáró ügyvéd, illetve törvényes képviselője, gondozója - a nyomozási bíró általi meghallgatáson, és azt is előírja, hogy a meghallgatásról a vádlottat és védőjét utólag kell értesíteni.²⁷ Azonban a nyomozó hatóság által foganatosított kihallgatáson jelenlévő személyi köréről csak a 2006. évi LI. törvénnyel 2006. július 1-től hatályba lépett módosítás óta rendelkezik. Ekkor emelte be a jogalkotó a törvénybe azokat a szabályokat, melyek „a tizennyolcadik életévét meg nem haladott, valamint a szellemi vagy egyéb állapota miatt a

²³ Be. 124. (3) A tizennegyedik életévét be nem töltött személyt akkor lehet szembesíteni, ha a szembesítés a kiskorúban nem kelt félelmet.

²⁴ Be. 304. § (5) [...] A vádlott és a védő értesítését mellőzni lehet a tizennegyedik életévét be nem töltött tanú kihallgatására vonatkozó bizonyítás felvételéről.

²⁵ Be. 86. § (1) A tizennegyedik életévét meg nem haladott személyt csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható. [...]

²⁶ 68/2008. BK vélemény

²⁷ Be. 213. § (2) A tizennegyedik életévét be nem töltött tanú kihallgatásánál a (2) bekezdésben felsoroltakon kívül - nyomozási bíró, jegyzőkönyvvezető, tolmács, ügyész, tanú érdekében eljáró ügyvéd a tanú törvényes képviselője és gondozója is jelen lehet. A tanú kihallgatásáról a gyanúsítottat és a védőt utólag kell értesíteni azzal, hogy a kihallgatásról készült jegyzőkönyvet az ügyésznél megtekinthetik.

tanúvallomás jelentőségét korlátozottan megítélni képes, tanúként kihallgatandó személy érdekeinek védelmét”²⁸ hivatottak szolgálni azzal, hogy lehetővé teszik a kihallgatásnál a tanú törvényes képviselőjének vagy gondozójának jelenlétét²⁹. Továbbá a tanú és hozzátartozója közötti érdekellentét esetében a jogok gyakorlását a gyámhatóságnak engedi át annak érdekében, hogy „ne sérüljenek az ilyen tanú érdekei, ami a tanúvallomás bizonyítási eszközként történő figyelembe vétele szempontjából is jelentőséggel bír”³⁰.

A tizennegyedik életévét be nem töltött személy tárgyaláson nem hallgatható ki. Ha az ilyen személyt a nyomozási bíró nem hallgatta ki, és kihallgatása szükségessé válik, akkor kiküldött bíró vagy megkeresett bíróság útján kell kihallgatni³¹. A Be. kifejezetten nem rendelkezik arról, hogy amennyiben az ilyen személyt a nyomozási bíró kihallgatta, akkor bírósági szakban is van-e lehetőség a kihallgatására. Ugyanakkor a 304. § (5) bekezdés második mondata, valamint a 244/A. § (2) bekezdés a) pontja³² számol ennek lehetőségével. Így következésképpen elmondható, hogy a Be. - attól függetlenül, hogy történt-e nyomozási bíró általi kihallgatás vagy sem - biztosítja a tizennegyedik életévét be nem töltött személy bírósági szakban való kihallgatásának lehetőségét, ami kiküldött bíró vagy megkeresett bíróság, valamint zártcélú távközlő hálózat útján is megtörténhet. Mindez - értelemszerűen - azt is jelenti, hogy ugyancsak nem lehet tárgyalásra idézni, s azon kihallgatni azt a tizennegyedik életévét be nem töltött személyt, akit a nyomozás során a nyomozási bíró nem, csupán a nyomozó hatóság hallgatott ki tanúként, illetve akinek kihallgatására egyáltalán nem került sor. A törvény nem a perbíró személyével való közvetlen találkozástól zárja el a tizennegyedik életévét be nem töltött személyt, hanem a perbíró által tartott tárgyalás közvetlenségétől, illetően az azon részt vevő más személyekkel való közvetlen találkozástól.³³

A Be. különösen indokolt esetben lehetővé teszi annak tárgyalásra idézését, és kihallgatását, akit a nyomozás során, mint tizennegyedik életévét be nem töltött személyt a nyomozási bíró

²⁸ A 2006. évi LI. törvény indokolása a 42. §-hoz
<https://uj.jogtar.hu/#doc/db/4/id/A0600051.TVI/> (megtekintés: 2018. március 23.)

²⁹ Be. 86. § (3) A tizenharmadik életévét meg nem haladott, valamint a (2) bekezdésben meghatározott tanú kihallgatásánál a tanú törvényes képviselője és gondozója jelen lehet.

³⁰ A 2006. évi LI. törvény indokolása a 42. §-hoz

³¹ Be. 280. § (2) A tárgyalás időpontjában tizennegyedik életévét be nem töltött személyt, akit a nyomozás során a bíróság tanúként nem hallgatott ki, de tanúkénti kihallgatása szükségessé vált, kiküldött bíró vagy megkeresett bíróság útján kell kihallgatni

³² Be. 244. § (2) a) A tanács elnöke zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatását rendelheti el a tizennegyedik életévét be nem töltött tanúnak.

³³ 68/2008. BK vélemény

kihallgatott és a tárgyalás időpontjában a tizennegyedik életévét már betölti.³⁴ Az ilyen személy kapcsán a Be. kiküldött bíró vagy megkeresett bíróság útján való kihallgatásról külön nem rendelkezik. Következésképpen általános érvennyel leszögezhető, hogy a tizennegyedik életévét betöltött személy tanúkénti idézésének, kihallgatásának nincs akadálya, azonban a nyomozás során már kihallgatott ilyen személyeknek a tárgyalásra idézése, újbóli kihallgatása - miután van a Be. 207. § (4) bekezdése alkalmazásával felvett vallomása - nem korlátlan, csak különösen indokolt esetben lehetséges. A törvényi szándék itt sem a tárgyalásra idézés, azon való kihallgatás lehetőségének kizárása, hanem a kímélés.³⁵

A 2015. évi CLI. törvénnyel 2015. november 15. napjától hatályba lépett módosítás óta a törvény kötelező jelleggel előírja, hogy a tizennegyedik életévét be nem töltött tanú kihallgatását kép- vagy hangfelvevővel, illetve egyéb berendezéssel rögzíteni kell.³⁶ A módosító törvényhez fűzött indokolás szerint a 2012. október 25-i 2012/29/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv alapján a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a nyomozás során a gyermek sértettek valamennyi kihallgatásáról audiovizuális felvétel készülhessen. A Be. a módosítás előtt is biztosította a nyomozási cselekmény, illetve a tanú kihallgatásának a kép- vagy hangfelvevővel, illetve egyéb berendezéssel történő rögzítésének a lehetőségét és kötelezővé tette a felvétel készítését, ha az érintett ezt indítványozta, és a költségeket megelőlegezte. A módosítást követően már kötelező jelleggel előírja, hogy a tizennegyedik életévét be nem töltött tanú kihallgatását kép- vagy hangfelvevővel, vagy egyéb berendezéssel rögzíteni kell.³⁷

2.3. A GYERMEKMEGHALLGATÓ SZOBÁK

Az Európa Tanács közvetlen választ kívánt adni az európai igazságügy-miniszterek 28. konferenciáján (Lanzarote, 2007. október 25-26.) elfogadott, a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló 2. sz. határozatra, amely konkrét útmutatást kért ezen a területen a tagállamok számára. A Miniszteri Bizottság 2010. november 17-én elfogadott

³⁴ Be. 280. § (1) Ha a tanú a tizennegyedik életévét nem töltötte be, és a nyomozás során a bíróság kihallgatta [207. § (4) bek.], a tárgyalásra nem idézhető. Ha az ilyen tanú a tárgyalás időpontjában a tizennegyedik életévét betöltötte, a tárgyalásra különösen indokolt esetben idézhető.
Be. 304. § [...] Ha a tanú kihallgatására a 207. § (4) bekezdése alapján került sor, a tanú csak akkor hallgatható ki, ha a tárgyalás időpontjában tizennegyedik életévét betöltötte, és a tárgyaláson történő kihallgatása különösen indokolt.

³⁵ 68/2008. BK vélemény

³⁶ Be. 213. § (4) bekezdés

³⁷ A 2015. évi CLI. törvény indoklása a 20. §-hoz

iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról megoldási javaslataival segítséget kíván adni az igazságszolgáltatási rendszerek kiépítésében, azzal a céllal, hogy a gyermekek minden területen hatékonyan és megfelelően igénybe vehessék az igazságszolgáltatást, és annak keretében megfelelő bánásmódban részesüljenek.³⁸

Az iránymutatás nem kötelező dokumentum, azonban iránymutatásait számos kötelező erejű európai és nemzetközi dokumentum idézi. Vezérfonala a gyermek legfőbb érdekének érvényesítése, gyakorlati eszközként helyes gyakorlatot is bemutat és kitér többek között a gyermek meghallgatására vonatkozó speciális technikákra, beleértve ebbe a bírósági tárgyalótermi környezetet is.³⁹ Az Iránymutatás 62. pontjában kimondja, hogy amennyire indokolt és lehetséges, a meghallgatásnak helyet adó, valamint a váróhelyiségekben gyermekbarát környezetet kell biztosítani. Az iránymutatás magyarázata szerint a bírósági épületek még a felnőttek számára is elég nyomasztóak vagy félelmet keltőek lehetnek, ezért a bírósági létesítményekben, ahol lehet, speciális meghallgató helyiségeket kell kialakítani, amelyek a gyermek legfőbb érdekéhez igazodnak. A gyermekbarát bírósági környezet azt is jelentheti, hogy a tisztviselők nem viselnek parókat, talárt vagy egyéb hivatalos egyenruhát, öltözetet.⁴⁰

Hazánk részéről a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósítására tett konkrét lépést jelentett a rendőrség nyomozóhatóságainál létesítendő gyermekmeghallgató szobák kialakításáról szóló 32/2011.(XI.18.) KIM rendelet.⁴¹ A 2011. november 19. napjától hatályos rendelkezés minden rendőr-főkapitányság illetékességi területén legalább egy, a gyermekkorú életkori sajátosságainak megfelelően berendezett és felszerelt gyermekmeghallgató szoba kialakítását kötelezővé tette, ahol kép- és hangfelvétel készítésére alkalmas eszközöket kell biztosítani és ahol a nyomozó hatóság a tizennegyedik életévét meg nem haladott személy meghallgatását fogatosítja.

³⁸ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról, Magyarázat, 38. o., <https://rm.coe.int/16806a4541> (megtekintés: 2018. március 27.)

³⁹ Iránymutatás a gyermekbarát igazságszolgáltatásról, 42. o.

⁴⁰ Iránymutatás a gyermekbarát igazságszolgáltatásról, 85. o.

⁴¹ KOMP Bálint Dávid: i.m., 8. o.

A rendelet egységes végrehajtása érdekében kiadott 1/2013. (I.8.) ORFK utasítás kötelezővé tette a gyermekmeghallgató szobák használatát olyan fiatalokú sértett tanúként történő kihallgatása során, ahol a sérelmére elkövetett bűncselekmény természetére tekintettel megalapozottan feltehető, hogy az olyan mértékben érintette testi, értelmi, erkölcsi, érzelmi fejlődését vagy állapotát, hogy kihallgatását a lehető legkíméletesebb módon kell végrehajtani, továbbá fiatalokú tanúként történő kihallgatása során, ha a tanú fokozott kímélete a bűncselekmény természetére figyelemmel indokolt, vagy megalapozottan feltehető, hogy a bűncselekménnyel összefüggésben más bűncselekmény áldozatává vált.⁴²

A KIM rendeletet hatályon kívül helyező 34/2015. (XI.10.) IM rendelettel 2015. november 11. napjával hatályba lépő szabályok a korábbi szabályokkal azonos tartalommal határozzák meg a helyiséggel szembeni építészeti szempontoknak tekinthető elvárásokat, mint például a minimum 4 fő befogadására alkalmas alapterület, legalább 2,5 méteres belmagasság és 1,3 m² természetes bevilágító felület. A korábbi szabályozáshoz képest részletesebb iránymutatást ad azonban a berendezési tárgyak, bútorok kapcsán.⁴³

A tapasztalatok szerint a rendőrségi kihallgató helyiségektől eltérő, gyermekbarát környezetben könnyebb a kihallgatandó gyermekekkel, fiatalokúval való kommunikáció, jobban oldható a feszültség. A kihallgató tisztek szerint a gyermek vagy fiatal rövidebb idő alatt feloldódik, felszabadultabbnak érzi magát a speciális berendezési tárgyak, játékok között. A kisgyermekek számára a rajzolóasztal biztosítása nagyon fontos, hogy lerajzolják a történeteket, hiszen azokat nem ritkán szóbeli kommunikációval nem képesek előadni. Az egyéb játékok (plüssfigurák, kirakó játékok, kifestő könyvek) a kezdeti feszültség oldását teszik lehetővé. Jellemző az is, hogy a törvényes képviselő a gyermekbarát környezetben szívesebben adja hozzájárulását a gyermek meghallgatásához. Olyan gyermek számára azonban, aki szociális helyzetéből adódóan még nem találkozott ilyen környezettel,

⁴² 1/2013. (I.8.) ORFK utasítás a gyermekmeghallgató szoba használatbételéről, használatának rendjéről 9. a) pont

⁴³ A tizenegyedik életévét be nem töltött terhelt vagy tanú, valamint a különleges bánásmódot igénylő sértett meghallgatására szolgáló rendőrségi helyiség kialakításáról és ellenőrzéséről szóló 34/2015. (XI.10.) IM rendelet Melléklete 6. Az 1. § (1) és (2) bekezdése szerinti követelményeknek való megfelelést berendezési tárgyak, bútorok, függöny, valamint játszósarok kialakításával kell biztosítani. Ennek során úgy kell eljárni, hogy a szoba falszíne, a függönyök és bútorok színe nyugtató, otthonos hatást keltsen és nélkülözze a figyelmet elvonó díszítéseket, képeket, mintákat. A bútorzat tartalmazzon egy, a jegyzőkönyvvezetéshez munkaállomásként használt íróasztalt a hozzá tartozó irodai székekkel, egy legalább 2 személyes kanapét, dohányzóasztalt és legalább egy gyermekszéket. A játszósarokban elhelyezhető játszószőnyeg, valamint egy darab nyitott szekrény a gyermekek életkori sajátosságaihoz és mindkét nem igényeihez igazodó játékokkal, foglalkoztató eszközökkel.

figyelemelterelő lehet, esetleg inadekvát viselkedést eredményezhet, az igazságügyi pszichológusnak nehézséget okozhat, hogy vizsgálati helyzetben tartsa azt a gyermeket, aki életében először van játékokkal teli környezetben.⁴⁴

A büntetőeljárásban érintett gyermekek számára minden esetben szükséges, hogy meghallgatásukra biztosítva legyenek a legszükségesebb tárgyi körülmények, így a megfelelően barátságos, nyugodt helyiség, mely indokoltta tette, hogy a nyomozási bíró előtti meghallgatásuk is történhessen gyermekmeghallgató szobában. Ennek a lehetőségét kívánta megteremteni a Be. 2014. január 1. napjától hatályba lépett módosítása, amely előírja, hogy a tizennegyedik életévét be nem töltött tanút a nyomozási bíró gyermekmeghallgató szobában hallgassa ki, amennyiben az illetékeségi területén lévő rendőrkapitányság rendelkezik gyermekmeghallgató szobával.⁴⁵

Bár a bíróságokra nézve egyetlen kötelező rendelkezés sem született, az Országos Bírósági Hivatal is célul tűzte ki, hogy 2014. december 31. napjáig minden hét főnél nagyobb létszámú bírósági épületben gyermekmeghallgató szobák létesüljenek. Mára több bíróságon gyermekmeghallgató szobát alakítottak ki, többek között a Szegedi, a Miskolci, a Budapest Környéki, a Gyulai, a Kecskeméti, valamint a Győri Törvényszéken, illetve több járásbíróságon is.⁴⁶

⁴⁴ Az alapvető jogok biztosának Jelentése az AJB-1861/2014. számú ügyben, 2015. szeptember, 4. o.
http://www.ajbh.hu/documents/10180/1957691/Jelent%C3%A9s+a+rend%C5%91rs%C3%A9gi+gyermekmeghallgat%C3%B3szob%C3%A1kr%C3%B3l+1861_2014/f91d499b-a065-48bf-8cf2-5bcdfa0dadd1;jsessionid=F7468AADB79EDCE666475D56381AB049?version=1.0 (megtekintés: 2018. április 20.)

⁴⁵ Be. 211. § (4a) bekezdés

⁴⁶ Gyermekközpontú igazságszolgáltatás - A gyermekmeghallgató szobákról
<http://birosag.hu/tudjon-meg-tobbet/gyermekkozpontu-igazsagszolgalatas/gyermekmeghallgato-szobakrol>
(megtekintés: 2018. március 27.)

2.4. AZ ÚJ BÜNTETŐELJÁRÁSI TÖRVÉNY

2018. július 1. napján hatályba lép a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Új Be.). A törvényhez fűzött indokolás szerint a Be. széttöredezett, sok esetben következtelen szabályozása helyett az új Be. az egész büntetőeljárást egységes szempontok szerint, az egyes eljárási szakaszok és az eljárási szakaszokon belül az egyes jogintézmények tekintetében is egymásra épülő elemek rendszereként építi fel. A törvénynek egyik célja, hogy a büntetőeljárásban részt vevő személyek jogait és kötelezettségeit egységesen, a büntetőeljárás egészére irányadó módon rendezze, elkerülendő az egymásnak ellentmondó, felesleges és nehezen kezelhető széttagolt szabályozást. A büntetőeljárás szabályozásában az utóbbi évtizedekben egyre hangsúlyosabb szerepet kapott az egyéniesítés lehetősége, a büntetőeljárásban részt vevő személy egyedi igényeinek figyelembe vétele, mindemellett az eljárásjogi törvénynek számos nemzetközi kötelezettségnek is meg kellett felelnie, és figyelemmel kellett lenni a terület jövőben várható jogalkotási tendenciáira is. Mindezek a körülmények indokolták a hatályos szabályok átstrukturálását, és egy átfogó, a jogalkalmazást könnyítő rendszer bevezetését.⁴⁷

A jogalkotó az egységes szerkezetű szabályozás megvalósítását a büntetőeljárásban részvevő tizennégy év alatti személyekre vonatkozó és az általánostól eltérő szabályok tekintetében az új Be. XIV. fejezetében való szabályozással kívánja elérni. E fejezet a különleges bánásmódot igénylő - elsősorban tanú és sértett - személyek részvételével folytatott eljárási cselekmények esetén irányadó szabályokat tartalmazza. Az új Be. a korábbi szabályozáshoz képest bővíti az alkalmazható intézkedések körét, rendelkezik a tanú, sértett - adott esetben terhelt - kíméletét biztosító intézkedésekről, védelmüket szolgáló eszközökről, és a fokozatosság elve mentén határozza meg ezek alkalmazhatóságát.

A törvény meghatározza a különleges bánásmód megállapítására alapot adó körülményeket⁴⁸, és a hivatalból ilyen személynek minősülőket. Ez utóbbi kategóriába tartoznak a tizennyolc év

⁴⁷ A 2017. évi XC. törvény indoklása, Általános indoklás

⁴⁸ 2017. évi XC. törvény 81. § (2) A különleges bánásmódot megalapozó körülmény különösen
a) az érintett személy életkora,
b) az érintett személy szellemi, fizikai, egészségi állapota,
c) az eljárás tárgyát képező cselekmény kirívóan erőszakos jellege, illetve
d) az érintett személynek a büntetőeljárásban részt vevő más személyhez fűződő viszonya.

alatti tanú és sértett, a fogyatékos személyek, valamint a nemi élet szabadsága elleni bűncselekmény sértettje életkorra tekintet nélkül.⁴⁹

A fejezet szerkezetét illetően a jogalkotó meghatároz általános intézkedéseket, melyek bármely különleges bánásmódot igénylő személy esetén alkalmazhatók, majd tovább differenciál az egyes alanyok között. A tizennegyedik életévét be nem töltött tanú és sértett esetében valamennyi XIV. fejezetben meghatározott általános szabály kötelező jelleggel alkalmazandó, illetve a részvételükkel folytatott eljárási cselekményeken további intézkedések alkalmazását, illetve az általános szabályok között meghatározott egyes intézkedések alkalmazásának tilalmát írja elő.

Az általános szabályok között kimondja többek között, hogy az eljáró hatóság az érintett személy részvételét igénylő egyes eljárási cselekményeket haladéktalanul folytassa le, azokat úgy készítse elő, hogy az megismétlés nélkül elvégezhető legyen, biztosítsa, hogy az érintett személy az eljárási cselekmény során a büntetőeljárásban részt vevő más személlyel szükségtelenül ne találkozzon, a cselekményt az erre szolgáló, vagy arra alkalmassá tett helyiségben végezze el, kép- és hangfelvételt készítsen az érintett személy részvételét igénylő eljárási cselekményről, vagy telekommunikációs eszköz útján biztosítsa az érintett személy jelenlétét az eljárási cselekményen.⁵⁰

⁴⁹ Új Be. 82. § Külön döntés nélkül különleges bánásmódot igénylő személynek minősül

a) a tizenhatalcadik életévét be nem töltött személy,
b) a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló törvényben meghatározott fogyatékos személy, és az is, aki ilyennek minősülhet, valamint
c) a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettje.

⁵⁰ Új Be. 85. § (1) A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a különleges bánásmódot igénylő személy jogai gyakorlásának, kötelezettségei teljesítésének elősegítését és kíméletét az eljárás érdekeire figyelemmel, lehetőség szerint az alábbi intézkedésekkel segíti elő:

a) biztosítja, hogy az érintett személy a különleges bánásmódot megalapozó körülményekből fakadó akadályok ellenére megfelelően gyakorolhassa az e törvényben meghatározott jogait, illetve teljesíthesse kötelezettségeit,
b) fokozott körültekintéssel jár el a kapcsolattartás során,
c) a büntetőeljárás lefolytatása során fokozott körültekintéssel jár el az érintett személy magánéletének kímélete érdekében
d) fokozott védelemben részesíti az érintett személy különleges bánásmódot megalapozó körülményekkel összefüggő személyes adatait, így különösen az egészségügyi adatait
e) elősegíti, hogy az érintett személy segítő közreműködését vehesse igénybe,
f) az eljárási cselekmények tervezése és elvégzése során az érintett személy személyes igényeinek figyelembevételével jár el, és az érintett személy részvételét igénylő egyes eljárási cselekményeket haladéktalanul folytatja le,
g) az érintett személy részvételét igénylő eljárási cselekményt úgy készíti elő, hogy az megismétlés nélkül elvégezhető legyen,
h) biztosítja, hogy az érintett személy az eljárási cselekmény során, valamint az eljárási cselekmény helyszínén a büntetőeljárásban részt vevő más személlyel szükségtelenül ne találkozzon, különösen, ha a különleges bánásmódot e személyhez fűződő viszonya alapozza meg,
i) az eljárási cselekményt az erre szolgáló, vagy arra alkalmassá tett helyiségben végzi el, feltéve, hogy az érintett személy jogai gyakorlásának, kötelezettségei teljesítésének elősegítése és kímélete más módon vagy más intézkedéssel nem biztosítható,
j) kép- és hangfelvételt készíthet az érintett személy részvételét igénylő eljárási cselekményről,
k) telekommunikációs eszköz útján biztosíthatja az érintett személy jelenlétét az eljárási cselekményen.

A tizennégy év alatti sértettet, tanút érintő eljárási cselekmény továbbra is csak akkor végezhető el, ha attól várható bizonyíték mással nem pótolható. Kötelező az eljárási cselekményről kép- és hangfelvételt készíteni, szembesítése az ilyen személynek a jövőben már nem rendelhető el, az eljárási cselekményt arra alkalmas helyiségben kell elvégezni, azon a terhelt és a védő személyesen nem lehet jelen, kivéve, ha a kihallgatást ő indítványozta, azonban ilyenkor is bírói mérlegeléstől függ a jelenléte.⁵¹ Az új törvény már nem utalja a nyomozási bíró hatáskörébe az ilyen korú személyek meghallgatását, azt a jövőben minden esetben a nyomozóhatóság végzi.

Tiltott a tizennyolcadik életévét be nem töltött tanú, sértett vallomásának műszeres ellenőrzése⁵², és újdonság, hogy a hatóság elrendelheti, hogy az ilyen személyek részvételével folytatott eljárási cselekményen igazságügyi pszichológus szakértő is jelen legyen⁵³. A 14-18 év közöttiek szembesítését az érintett hozzájárulásához köti⁵⁴.

Még nagyobb kímélet illeti meg azt a kiskorút, aki a nemi élet szabadsága elleni bűncselekmény sértettje⁵⁵, az ott felsorolt intézkedések további életkori differenciálás nélkül minden 18 év alatti gyermek esetében alkalmazandók.

(2) A bíróság a különleges bánásmódot igénylő személy jogai gyakorlásának, kötelezettségei teljesítésének elősegítése és kímélete érdekében a tárgyalásról vagy annak meghatározott részéről a nyilvánosságot kizárhatja.
(3) A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a különleges bánásmódot igénylő személy jogai gyakorlásának, kötelezettségei teljesítésének elősegítését és kíméletét biztosító egyéb, e törvény szerinti intézkedést is tehet.

⁵¹ Új Be. 88. § (1) Tizennegyedik életévét be nem töltött személy részvételét igénylő eljárási cselekmény esetén
a) az eljárási cselekmény elvégzésére csak akkor kerülhet sor, ha az attól várható bizonyíték mással nem pótolható,

b) az eljárási cselekményt az erre szolgáló vagy arra alkalmassá tett helyiségben kell elvégezni, feltéve, hogy az érintett személy jogai gyakorlásának, kötelezettségei teljesítésének elősegítése és kímélete más módon vagy más intézkedéssel nem biztosítható,

c) ha ez az eljárási cselekmény eredményességét nem veszélyezteti, a nyomozás során a nyomozó hatóság biztosítja, hogy az eljárási cselekményt minden alkalommal ugyanazon személy végezze,
d) a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság az eljárási cselekményről kép- és hangfelvételt készít.

(2) Tizennegyedik életévét be nem töltött tanú szembesítése nem rendelhető el.

(3) A tizennegyedik életévét be nem töltött személy részvételét igénylő eljárási cselekmény helyszínén a terhelt és a védő személyesen nem lehet jelen.

(4) Ha a tizennegyedik életévét be nem töltött tanú kihallgatását a terhelt vagy a védő indítványozta, a tanú részvételét igénylő eljárási cselekményen a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság biztosíthatja az indítványt előterjesztő terhelt és védője személyes jelenlétét.

⁵² Új Be. 87. § (2) A tizennyolcadik életévét be nem töltött tanú vallomása műszeres vallomásellenőrzéssel nem vizsgálható.

⁵³ Új Be. 87. § (1) A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy részvételét igénylő eljárási cselekmény esetén [...]

b) elrendelheti, hogy az eljárási cselekményen igazságügyi pszichológus szakértő is jelen legyen[...].

⁵⁴ Új Be. 87. § (3) A tizennyolcadik életévét be nem töltött tanú szembesítése csak a hozzájárulásával rendelhető el.

⁵⁵ Új Be. 89. § (1) A 82. § c) pontja alapján különleges bánásmódot igénylő sértett esetén a nyomozás során
a) a sértettet csak a vele azonos nemű személy hallgathatja ki, illetve a sértett jelenlétével zajló más eljárási cselekményen az eljáró nyomozó hatóság részéről a sértettel azonos nemű személynek is jelen kell lennie, valamint

III. PSZICHOLÓGIA ÉS KIHALLGATÁS TAKTIKA

A jog és a pszichológia együttműködése közel 100 évre tekint vissza, mely idő alatt a közöttük felmerült problémák és ellentétek időnként távolították, máskor közelebb hozták őket egymáshoz. Azt lehet mondani, hogy az utóbbi 20-30 évben történt meg az a fejlődés, mely legitimálta a két tudomány együttműködését mind az elmélet, mind a gyakorlat szintjén.⁵⁶ A közöttük lévő interakció irányát tekintve jelen dolgozat témája szempontjából a pszichológiai technikák jogban való alkalmazása, tudományos eszközeiben rejlő lehetőségek kiaknázásának mikéntje bír jelentőséggel.

1. PIAGET ELMÉLET⁵⁷

„A gyermekek gondolkodási folyamatainak minősége társadalmilag leginkább akkor válik fontos kérdéssé, amikor a hatóság előtt, mint a bűncselekmények sértettjei, vagy szemtanúi vallomást tesznek. A felnőttek mindig is vonakodtak attól, hogy hitelt adjanak a kisgyermekek szavainak, és a bírák, ügyészek, ügyvédek egyaránt fenntartással vannak a gyermekek tanúvallomásának megbízhatóságával kapcsolatban. Egyes pszichológusok azt

b) a nyomozó hatóság biztosítja, hogy a sértett részvételét igénylő eljárási cselekményt minden alkalommal ugyanazon személy végezze.

(2) A nyomozó hatóság az (1) bekezdés rendelkezéseitől eltérhet

a) a sértett indítványára vagy hozzájárulásával,

b) ha az eljárás eredményességének biztosítása ezt elkerülhetetlenné teszi.

(3) A 82. § c) pontja alapján különleges bánásmódot igénylő sértett szembesítése csak a sértett hozzájárulásával rendelhető el.

(4) Ha a 82. § c) pontja alapján különleges bánásmódot igénylő sértett a tizennyolcadik életévét nem töltötte be,

a) az eljárási cselekményt az erre szolgáló vagy arra alkalmassá tett helyiségben kell elvégezni, kivéve, ha az eljárási cselekmény ott nem hajtható végre, vagy a sértett jogai gyakorlásának, kötelezettségei teljesítésének elősegítése és kimélete, illetve védelme más módon is biztosítható,

b) a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság az eljárási cselekményről kép- és hangfelvételt készít,

c) a sértett részvételét igénylő eljárási cselekmény helyszínén a terhelt és a védő személyesen nem lehet jelen,

d) a telekommunikációs eszköz alkalmazása során biztosítani kell, hogy a sértett kizárólag az eljáró bírót, ügyészt vagy nyomozó hatóság tagját láthassa,

e) a vádemelés után a bíróság a sértett részvételét igénylő eljárási cselekményt kiküldött bíró vagy megkeresett bíróság útján végezheti el,

f) a sértett részvételét igénylő eljárási cselekményen jelen lévő személyek kérdésfeltevési joga korlátozott, csak indítványozhatják kérdés feltevését,

g) a nyilvánosságot ki kell zárni a tárgyalásnak arról a részéről, ahol a sértett részvétele az eljárási cselekményen kötelező.

(5) Ha a 82. § c) pontja alapján különleges bánásmódot igénylő sértett a tizennegyedik életévét nem töltötte be, a sértett védelme érdekében a bíróság hivatalból vagy indítványra mellőzheti a sértett tanúként történő kihallgatását, ha a sértett kihallgatására a nyomozás során a (4) bekezdés b) pontjának megfelelően már sor került. Ebben az esetben a sértett nyomozás során tett tanúvallomása bizonyítási eszközként felhasználható.

⁵⁶ BOROS János: Kriminálisztika és pszichológia, In: Fenyvesi Csaba - Herke Csongor (szerk.): Tanulmányok Erdősy Emil professzor tiszteletére, PTE ÁJK, Pécs, 2002., 158. o.

⁵⁷ N. KOLLÁR Katalin, SZABÓ Éva: Pszichológia pedagógusoknak, 2004.

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_pszichologia_pedagogusoknak/ch05s02.html (megtekintés: 2018. április 15.)

SOLYMOSI Katalin előadása: Családi szocializáció és fejlődés

http://people.inf.elte.hu/kagtabi/2_felev/csaladi_szoc/9-10_Csalszoczejl.pdf (megtekintés: 2018. április

*hangoztatják, hogy a gyermekek befolyásolhatóak, nem tudják megkülönböztetni a látszatot a valóságtól.*⁵⁸ Ahhoz, hogy egy gyermektől a lehető legpontosabb és a valóságnak leginkább megfelelő vallomást nyerjük, szükséges gondolkodásmódjának ismerete. A gyermeki gondolkodás megismerése ugyanis sokban előbbre viheti a velük való beszélgetést, viselkedésük, és az általuk elmondottak megértését, a felnőttekhez való viszonyukat és segíthet a velük való együttműködésben, vagy ösztönzésükben az velünk való együttműködésre.

Jean Piaget svájci pszichológusnak meggyőződése volt, hogy a kisgyermekek gondolkodási folyamatai alapvetően különböznek az idősebb gyermekekétől és a felnőttekétől is. Az erkölcsi fejlődésről és a szabálytudat kialakulásáról azt vallotta, hogy alapvetően annak két szakasza különíthető el: a heteronóm és autonóm erkölcsi szakasz. A heteronóm erkölcsiség szakaszát óvodás kortól tíz éves korig, míg az autonóm erkölcsiség szakaszát tíz-tizenegy éves kortól datálta. Éppen ezért az egyes fejlődési szakaszokban más-más okra vezethető vissza, ha a gyermek válasza, reakciója felnőtt fejjel nem oda illőnek, őszintétlennek tűnik, esetleg egyenesen fals.

Piaget megállapításai szerint *„az első szakaszban a külső visszajelzések, büntetések és jutalmazások játszanak meghatározó szerepet. Az óvodáskorú gyerek a büntetések és jutalmazások révén tájékozódik arról, hogy viselkedése elítélendő vagy dicséretre méltó. Legfőbb kötelesség számukra a felnőtteknek való engedelmesség, a szófogadás. Később már megjelenik a bűntudat, azonban az erkölcsi normák még nem válnak belső meggyőződéssé, a felnőttek jóindulatának megtartása jelenti a visszatartó erőt. A szabályokat betű szerint fogadják el, nem kérdőjelezi meg azok létét. A második szakaszban a szabályok elsajátítása és az önálló döntéshozatal jellemző a gondolkodásukra, ekkor a normák belsővé válnak és individuális lelkiismereti alaptörvények fejlődnek ki.*”⁵⁹

Piaget vizsgálatai során három módszert alkalmazott, melyekkel a gyerekeknek a vétség nagyságáról, az igazságról és a szabályokról alkotott véleményét vizsgálta.

⁵⁸ DR. KULCSÁR Mónika: A gyermek tanúkenti kihallgatásának specifikumai, Büntetőjogi Szemle 2017/2., 85. o.

⁵⁹ DR. KULCSÁR Mónika: i.m., 86. o.

A vétségről való döntéseket olyan történetpárokkal vizsgálta, amelyben valamilyen szabály megszegéséről volt szó. „Jancsika apja tollával játszott, és véletlenül egy kis tintafolt került az asztalra. Pistike segíteni akart az apjának azzal, hogy megtölti tintával a tollát, de véletlenül egy nagy foltot ejtett a terítón.” A kérdés az volt, hogy melyik gyerek követte el a nagyobb vétket? A vizsgálati eredmények azt mutatták, hogy a heteronóm szakaszban a gyerekeket a viselkedés elbírálásában szélsőséges gondolkodás vezérli: jó vagy rossz cselekedetet különböztetnek meg. Döntésüket az okozott kár nagysága alapján hozták meg, a szándékot nem vizsgálták. A gyerekek ebben a korban azt gondolják, hogy a szabályok megváltoztathatatlanok, engedelmeskedni kell a felnőtteknek, a hatóságnak, és a tett eredménye számít. A tekintélytisztelet okán fokozott befolyásnak vannak kitéve a felnőttek, főként szülei és az általuk szeretett vagy tisztelt felnőtt által.

Az igazságosságról alkotott fogalmat úgy vizsgálta, hogy filmet vetített a gyerekeknek: „Egy kisfiú egyedül van otthon a csecsemő kistestvérével. Megeteti, kitakarítja a lakást, majd hazajön az édesanya, és minden látható ok nélkül megbünteti.” A gyerekek annak ellenére, hogy nem tapasztalták a helytelen viselkedés egyetlen jelét sem, mégis elfogadták, hogy a kisfiú rosszul viselkedett, mert az anyukája megbüntette. Mivel még következményetikát vallanak, minél nagyobb a büntetés, annál nagyobb a bűn, és ha van büntetés, akkor van bűn is. Ezért óvatosan kell bánni az emocionális töltetű hangnemmel, az együttérző vagy éppen vádaskodó kérdésekkel, jutalmazással, dorgálással.

A szabályok értelmezését a gyerekek szabályjáték megfigyelésével elemezte. Ez alapján megállapította, az óvodáskor előtt a gyerekek a szabályok kényszerű erejét még nem értik meg, gyakran és önkényesen változtatják. Három-négy éves korban már igyekeznek azokat betartani, de lényegüket még nem értik, azokat egocentrikusan alkalmazzák. Öt-hét éves kortól a szabályokat szentírásként fogadják el, jogosságuk vitathatatlan, megszegésükért pedig büntetés jár. Tíz-tizenegy éves kortól a gyerekek egyre kíváncsibbak arra, hogy miért kötelezőek a szabályok. Ekkortól egyre kevésbé fogadják el automatikusan a felnőttek alkotta szabályokat és igyekeznek önálló szabályrendszereket létrehozni.

Piaget úgy gondolta, hogy a gyerekek tíz-tizenegy éves kortól képesek csak a szabályok fontosságát felfogni, kötelező érvényüket megérteni. Ekkor már belátják, hogy a büntetés emberi döntések eredménye. Tizenegy éves kor után képesek a morális vétket aszerint mérlegelni, hogy mi volt az elkövető szándéka.

Piaget elméletét, elsősorban kisszámú megfigyelései miatt kortársai tudománytalannak minősítették, sokan nem értenek vele egyet. Azonban elméletének pontosításával, újragondolásával mai napig az ő tanait tekintik a fejlődésről való gondolkodás alapjának. Láthatóan az erkölcsi fejlettség és a gyermekek szabálytudata fontos részét képezi a gyermeki gondolkodásnak. Az arról való ismereteink nagyban hozzájárulhatnak az általunk való befolyásolásuk elkerüléséhez és a bennük végbemenő folyamatok feltárásával a legőszintébb vallomás felvételéhez.

2. A KOGNITÍV INTERJÚ

Az utóbbi évek gyakorlata azt mutatja, hogy az igazságszolgáltatás mind gyakrabban veszi igénybe szakértők segítségét munkája során. Igaz ez a pszichológus szakértőkre is, mely feltehetően összefügg a tudományterület fejlődésével és a pozitív tapasztalatokkal is. „*A pszichológia, ahogyan a jog is az emberi viselkedéssel foglalkozó tudományok közé tartozik. Mindkettő arra törekszik, hogy az emberi magatartást megértse, prognosztizálja és befolyásolja.*”⁶⁰ A személyiségvizsgálat a pszichológus előtt feltártja azokat a jellemzőket, amelyek az egyén megnyilvánulásaiban érvényesek, megismeri hogyan viszonyul a külvilághoz, személyekhez, tárgyakhoz, következtetéseket von le. A személyiség megismerésére számos módszer áll rendelkezésre, melyek közül elsőrendű a feltáró beszélgetés. Ennek során „*a tartalmi információk megismerése mellett figyelmet kell fordítani a nem verbális közlésekre is. A szókapcsolatokban és a beszélő személy spontán témáiban megbúvó metakommunikációs eszközöknek széles skálája van, melynek felismerésére a pszichológusnak szeme és füle van.*”⁶¹ Vizsgálataik segíthetnek döntésre jutni olyan helyzetben is, ahol a kimondott és a nem verbálisan közölt információk között ellentmondás van, vagy egymással nem összeegyeztethetőek.

⁶⁰ BOROS János: i.m., 158. o.

⁶¹ OROSHÁZI Józsefné: Pszichológus szakértő a rendőrség munkájában, In: Belügyi Szemle 2004/6., 20-22.

A szakértői vélemények többféleképpen is segítséget nyújtanak a nyomozás során és hozzájárulhatnak annak sikerességéhez. Felhasználhatóak többek között egy eredményes kihallgatási taktika megszervezéséhez is.⁶² A bírósági eljárásban sok múlhat a tanúvallomás bizonyító erején. Rendkívül fontos ezért, hogy a nyomozók hogyan szerzik be az információkat, milyen a kérdezés technikája, mennyire veszik figyelembe a tanúk személyes jellemzőit, azt, hogy a cselekmény elkövetése után mennyi idővel került sor a kihallgatásra.⁶³ Az inkorrekt vallomások felvételének megakadályozására Ron Fisher és Ed Geiselman pszichológusok a tanúkihallgatások kapcsán végzett kutatások eredményeként 1992-ben publikálták híressé vált könyvüket, mely a köztudatban csak a Kognitív interjú néven terjedt el. Célja az, hogy mennyiségileg és minőségileg is megnövelje a tanúktól, sértettektől és terheltektől származó információkat az elkövetett cselekményről.⁶⁴

A '90-es években alakult ki az interjú ma is használatos felépítése, a zárt kérdések minimálisra csökkentése, a nyitott kérdések előtérbe kerülése a hosszabb elbeszélések lehetőségével, szünetek beiktatásával és az emlékezést elősegítő speciális technikák alkalmazásával.⁶⁵ A kognitív interjú 7 szakaszból áll, a különböző fázisok szorosan kapcsolódnak egymáshoz és lényegében 4 emlékezést segítő technikát tartalmaz.

Az első szakaszban történik a bemutatkozás, a tanúval való személyes kontaktus kiépítése, az együttműködés megalapozása. Ez a kapcsolatfelvétel eldöntheti a kihallgatás eredményességét. A módszer lényege a célzott beszélgetés, a kihallgatott beszélgetése, melyen keresztül megismerhetjük. *„A célzott beszélgetés olyan kommunikációs forma, mely hidat alkot a beszélgetésben résztvevők között, így a beszélgetés eléri a célját.”*⁶⁶ A második fázisban kerül sor a kihallgatás céljának kifejtésére, a harmadikban kezdődik meg ténylegesen az interjú. Ekkor a kihallgató szabad beszámolót kezdeményez és alkalmazza a második emlékezést segítő technikát. Ennek lényege, hogy a kihallgató megkéri a tanút, gondoljon vissza az eseményekre. Fontos, hogy ne siessen, építse fel magában újra a történetet. *„Lehetőséget kell biztosítani a tanúnak, hogy félbeszakítás nélkül mondhasa el a*

⁶² OROSHÁZI Józsefné: i.m., 22. o.

⁶³ BOROS János: i.m.: 168. o.

⁶⁴ BOROS János: i.m., 169. o.

⁶⁵ DR. KULCSÁR Mónika: i.m., 90. o.

⁶⁶ MIKOLAY Sándor: Kommunikációs technikák a kihallgatásban, In: Belügyi Szemle 1995/7-8., 54-55. o.

*történetet. A tanúk gyakran behunytt szemmel idézik fel a helyszínt, szagokat, színeket, szinte újra élik az eseményeket.*⁶⁷ Célszerű közben szünetet tartani és fontos, hogy a kérdező viselkedése végig semleges legyen.

A negyedik szakaszban kerül sor a kérdések feltételére, itt alkalmazzuk az első emlékezőt segítő technikát. Célja a minél több, látszólag jelentéktelen információ összegyűjtése. Meg kell kérni a tanút, hogy emlékezzen vissza mindenre, semmilyen kis részletet ne hagyjon ki. A kérdések nyitott kérdések legyenek, bár a vége felé alkalmazhatók a zárt, eldöntendő kérdések is, bizonyos részletek tisztázására. A kérdezés során végig kell venni a történet bizonytalan részeit és ezekre rákérdezni. Az ötödik fázisban használjuk fel a további két emlékezőt segítő technikát.⁶⁸ A fordított sorrendű visszaemlékezés és a perspektíva váltás alkalmazása során fel kell hívni a tanút az összes érzékszervének használatára. Amikor a tanú fordított sorrendben próbálja visszaidézni a történetet, olyan részletek is visszahívhatók a memóriába, melyek korábban kiestek. Ha a tanú beleképzei magát a cselekmény helyszínén jelenlévő másik szereplő helyébe, más perspektívából szemléli az eseményeket, akkor szintén korábban kiesett információkkal szolgálhat. Ez a módszer ugyanakkor veszélyeket is rejt, megvan a lehetősége a fals információknak és a konfabulálásnak is.⁶⁹ A hatodik szakaszban a kihallgató összegzi az elhangzottakat, egyeztet a tanúval. Ekkor még előjöhetnek újabb részletek. A hetedik fázis az interjú lezárása és a tanú távozása.

A kognitív interjú gyermektanúk esetén is használható kihallgatási taktika, azonban esetükben a szakértők figyelmeztetnek, hogy óvatosan kell bánni azzal az instrukcióval, hogy képzeljék el vizuálisan az eseményeket, mert a vizualizáció gyerekeknél hamis emlékek kialakulásához vezethet. Egyes szakértők szerint a pontos és teljes információszerzéshez gyerekek esetében más interjútipusok esetleges együttes alkalmazásával érhető el siker.⁷⁰

⁶⁷ BOROS János: i.m., 169-170. o.

⁶⁸ BOROS János: i.m., 170. o.

⁶⁹ BOROS János: i.m., 169. o.

⁷⁰ DR. KULCSÁR Mónika: i.m., 90. o.

III. A GYERMEKTANÚ VALLOMÁSÁT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

Számos felmérés, kutatás eredménye bizonyítja, hogy a büntetőeljárások leggyakoribb és így legfontosabb bizonyítási eszköze a tanúvallomás. Nem szorul tehát magyarázatra, hogy miért is bír jelentéssel a vallomások pontossága. A törvény ugyan bünteti a hamis tanúzást, mely adott esetben ösztönzően hathat a valós tények előadására, azonban a dolgozatom alanyai életkoruk miatt ezt a bűncselekményt nem követhetik el, így esetükben ez az ösztönző hatástalan. Ugyanakkor a tanúk gyakorta, főleg a gyermekkorú tanúk nem a félrevezetés szándékával adnak elő valótlan dolgokat, akár direkt, akár véletlen befolyásolás hatására beszélnek el olyan történeteket, mely saját meggyőződésük szerint valós.

A tanúvallomás tartalmát számos tényező befolyásolhatja, gyermekek esetében pedig speciális jellemzők is tarkítják a felsorolást, így a kérdezőnek már a meghallgatást megelőzően alaposan fel kell készülnie mind a gyermek személyét és személyes körülményeit illetően, mind a bűncselekményt nézve, hogy a kihallgatás legpontosabb stratégiáját ki tudja alakítani. A következőkben álljanak itt a legtipikusabb befolyásoló tényezők és körülmények a teljesség igénye nélkül.

1. A MEGFELELŐ HELYSÉG

Hosszú ideje hangoztatott tény, hogy a gyermekkorú sértettek és tanúk meghallgatására nem csak hogy nem megfelelő, de értékelhető vallomás felvételére egyenesen alkalmatlan a hivatalos helyiségben történő kihallgatás foganatosítása. Ugyanígy hosszú ideje szakértők elvárásaként meg is fogalmazták kívánalmaikat a gyermekek kihallgatásával összefüggésben. Ezen kívánalmak között kitértek a tárgyi és személyi feltételekre is. A kihallgatás helye, mint tárgyi feltétel a nemzetközi jogalkotási folyamatok eredményeként a gyermekmeghallgató szoba kifejezéssel nyert szabályozást. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatásában és ahhoz kapcsolt magyarázatában részletesen kitér a kérdésre, megfogalmazva egy szakemberek által is preferált megoldást. Az iránymutatás annak a felismerésnek a tükrében, hogy az ismétlődő meghallgatásokat, félelmet keltő környezetet és eljárásokat felsorakoztató gyakorlatok özöne növeli azoknak a gyermekeknek a fájdalmát és traumáját, akik talán már egyébként is nagyon szenvednek és

védelemre szorulnak, kifejezett elvárásokat fogalmaz meg az igazságszolgáltatással szemben a meghallgatás körülményei tekintetében is. Ennek megfelelően előírja, amennyire indokolt és lehetséges, a meghallgatásnak helyet adó, valamint a váróhelyiségekben gyermekbarát környezetet kell biztosítani.⁷¹ Hogy mit is jelent a gyermekbarát környezet, azt a magyarázatok között találjuk. A multidiszciplináris együttműködés keretében létrehozott iránymutatás megalkotásának folyamatában széles körű véleményezésre nyílt lehetősége az érintett feleknek. Gyakorlati eszközként helyes gyakorlatokat is bemutat, és praktikus megoldásokat javasol.⁷² „A lengyel igazságügy-miniszter egy nem kormányzati szervezettel együttműködve támogatja és megvalósítja a gyermekbarát meghallgató szobák ötletét. A fő cél a [...] bűncselekmények gyermekkorú tanúinak és áldozatainak védelme, aminek érdekében átültetik a gyakorlatba azt az elvet, hogy a gyermekeket barátságos körülmények között hozzáértő személyzet hallgatja meg. [...] Többek között a következő fontos részletekkel lehet elősegíteni, hogy a gyermek jobban érezze magát: a bizalmasság garantálása (hangszigetelő ajtó a meghallgató szoba és más szobák/helyiségek között); a gyermek szükségleteinek megfelelően felszerelt szoba; a gyermek testi és szellemi biztonságának biztosítása érdekében a meghallgatás során, semleges színek és bútorok használatával a szobában, hogy a gyermek kényelmesen tölthesse ott az időt (két különböző méretű asztal és székek, dívány vagy karosszék, puha szőnyeg); olyan anyagok és felszerelések elhelyezése a szobában, amelyek hasznosak lehetnek abban, hogy a gyermektől az információkat összegyűjtsék (színes ceruzák, papír, babák stb.).”⁷³

Az irányelvben megfogalmazott célok magyarországi megvalósulását az alapvető jogok biztosának 2015. szeptemberében kelt jelentése jól példázza. Borsod megyében például „a Miskolci Rendőrkapitányság épületében meglévő szoba jól felszerelt és barátságos környezetet teremt, a gyermek szorongásainak oldására alkalmas, ugyanakkor a szoba az úgynevezett „befogadó körlet”-en található, így a gyermekkorú a várakozás során a gyanúsított rabosításának folyamatát figyelemmel kísérheti, ami őt hátrányosan érintheti. Az Encsi Rendőrkapitányság épületében kialakított gyermekmeghallgató szoba egyúttal az ott szolgálatot teljesítő két hivatásos állományú rendőrtiszt általánosan használt

⁷¹ Iránymutatás a gyermekbarát igazságszolgáltatásról, 62. pont, 30. o.

⁷² Iránymutatás a gyermekbarát igazságszolgáltatásról, Magyarázat, 8-16. pont, 39-42. o.

⁷³ Iránymutatás a gyermekbarát igazságszolgáltatásról, Magyarázat, 125. pont, 86-87. o.

dolgozószobája.”⁷⁴ Láthatóan, minden legjobb szándék ellenére a maradéktalan megvalósítás még várat magára, ugyanakkor „egyértelműen leszögezhető, hogy a gyermekmeghallgató szobák számának növekedésével, illetve egyre gyakoribb igénybevételével jelentősen javult az eljárásokban résztvevő gyermekkorúak kímélete és az ilyen eljárások eredményessége. A gyermekbarát környezetben meghallgatásuk hatékonyabban folytathatóak le, ami pozitívan hat a nyomozások kimenetelére. Természetesen ennek eléréséhez nélkülözhetetlen a nyomozó hatóság tagjainak és a nyomozási bírók humánus, empátikus hozzáállása is. [...] A nyomozó hatóságoknál kialakított gyermekbarát meghallgató szobák - a jogalkotó szándékának és az Iránymutatásnak megfelelően - alkalmasnak bizonyultak arra, hogy a büntetőeljárás céljával összhangban végrehajtott meghallgatások, a 14 év alatti gyermekek legjobb érdekének megfelelő eljárást, döntést szolgálják. Tágabb értelemben pedig elősegítették a gyermeki jogok érvényesülését, ezáltal a büntetőeljárás megalapozott lefolytatását.”.⁷⁵

Szakértők szerint a gyermekbarát környezet nem „játsszósobát jelent”. A cél ezekkel a meghallgató szobákkal az, hogy gyermek a lehető legkomfortosabban érezze magát, mely által könnyebben nyílik meg, azonban nem tereli el figyelmét semmi annál jobban, mint amennyi a legfontosabb információ átadáshoz szükséges. Az ilyen szobának a színe, a bútorai, a játékok optimális mennyisége és nem utolsósorban a technikai felszereltsége mind-mind hozzájárul a sikeres kihallgatáshoz. Izlandi mintára 2016-ban Magyarországon is megnyílt az első Barnahus ház, mely az eddigi tapasztalatok szerint a legmegfelelőbbnek bizonyult a szexuális bántalmazással érintett gyermekek kihallgatása során. A Barnahus ház a hagyományos kihallgató-helyektől elkülönült, családi házas környezetben található, a berendezésében, színeiben az egyes korosztályok igényeihez igazodik. A modell lényege, hogy a gyermeket abban a házban, ahová már hetek óta jár beszélgetni és játszani, csak egyszer hallgatja meg egy erre kiképzett pszichológus, akit a gyermek a meghallgatás idejére már ismer. A modell egyik hazai gyakorlati szakértője, dr. Lazáry Györgyné klinikai szakpszichológus és igazságügyi pszichológus szakértő véleménye szerint „hiába léteznek úgynevezett gyermekbarát kihallgatószobák, ezek a rendőrség épületén belül találhatók, kialakításukkor nem konzultáltak gyermekpszichológussal. A bírósági szobákkal hasonló a

⁷⁴ Az alapvető jogok biztosának Jelentése az AJB-1861/2014. számú ügyben, 2015. szeptember, 2. o.

⁷⁵ Az alapvető jogok biztosának Jelentése, 11.o.

helyzet: a legjobb szándék ellenére sem elegendő, ha telerakják plüssfigurákkal, mivel a gyermekek pontosan tudják, hogy nem játszani mennek oda. A Barnahus-épület rendszerint családi ház külsejű, kertvárosban, zöldövezetben van, belesimul a környezetébe. Ezeket a házakat szigorú sztenderdek alapján alakítják ki és rendezik be. A meghallgatósoba mérete a lehető legkisebb, két szék és egy asztal található benne. Amennyire lehet, ingerszegény a berendezése, hogy semmi ne vonja el a gyermek figyelmét. A gyerekek előtt nem titok, hogy felvétel készül a beszélgetésről, így a szobában a kamera is látható. A Barnahusban a meghallgatás előtt a gyermek többször találkozik a pszichológussal. A szakember hetekig csak játszik vele, és megkedvelteti a környezetet, hogy a gyerek biztonságban érezhesse magát. A kihallgatás napjáig csak érintőlegesen beszélnek a gyermekkel a történekekről, mivel egyetlen arra visszautaló mondat is képes őket felzaklatni.”⁷⁶

2. A KIHALLGATÁST FOGANATOSÍTÓ SZEMÉLY

Katona Géza a Valós vagy valótlan című könyvében foglalkozik a vallomástételi szituáció értékelésével, melynek egyik eleme a tanú magatartásának megfigyelése a kihallgatás során. A tanú igazmondásáról pusztán külső jelek alapján lehetőség van meggyőződni. Azonban a hazugságra utaló jelek okai sokkal összetettebbek, így oka lehet a megszokottól eltérő élethelyzet, a tanú karakterológiai vonásai, ezért azokból kategorikus következtetések levonásától a szakemberek óva intenek. Ugyanakkor a megfelelő szakértelemmel rendelkező személy bevonásával mégis lehetőség van a tanú magatartását befolyásoló pszichikai és pszichiátriai tényezők szerepének helyes értékelésével a vallomástételi szituáció elemzésére.⁷⁷

A gyermeket kihallgató személlyel szemben elvárt személyes tulajdonságok többek között, hogy kellően érzékenyített, empatikus, türelmes legyen, jártas a gyermekek meghallgatása terén, megfelelő képzettséggel rendelkezik és szexuális bűncselekmény esetén a sértettel azonos nemű. A többek által megfogalmazott és több helyen előadott elvárások korántsem kimerítő felsorolását adják a megfelelő személy ismervének. Ma Magyarországon a gyermekek

⁷⁶ SZEGEDI Éva: Így lehet megmenteni a szexuálisan bántalmazott gyermekeket, 2017. február 9. <https://www.szeretlekmagyarorszag.hu/igy-lehetne-megmenteni-a-szexualisan-bantalmazott-gyermekeket/> (Megtekintés: 2018. április 6.)

⁷⁷ KATONA Géza: Valós vagy valótlan, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1990., 121-124. o.

kihallgatását jellemzően jogi végzettséggel rendelkező bírók vagy a nyomozóhatóság tagjai végzik. Ezen személyek kihallgatás-taktikai ismeretekkel sem minden esetben rendelkeznek, hiszen a bírókkal szemben ilyen tanulmányok folytatása és tudás megszerzése nem elvárás, ismereteiket csupán a gyakorlati tapasztalat adja.

A szakemberek képzését kiemelten fontos feladatnak tarja az Európa Tanács is, mely a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló Iránymutatásában kifejti, hogy a kommunikációs képességekre, a gyermekbarát nyelvezet használatára és a gyermekpszichológiai ismeretek fejlesztésére minden gyermekekkel dolgozó szakember (rendőr, ügyvéd, bíró, mediátor, szociális munkás vagy egyéb szakértő) esetében kiemelt figyelmet kell fordítani, ezért a tagállamokat ösztönözni kell, hogy indítsanak ilyen speciális tanfolyamokat. Jó gyakorlatként az Iránymutatás hivatkozik a Flamand Ügyvédi Kamara és annak Ifjúsági Ügyvédi Bizottsága által a tagjainak nyújtott kétéves gyermekjogi kurzus lehetőségére. A jogi információkat gyermekpszichológiai és -fejlődési alapképzés, valamint gyakorlati képzés - például kommunikáció a gyermekekkel - egészíti ki. Valamennyi képzési szakaszt el kell végezni az „ifjúsági ügyvédi” oklevél megszerzéséhez.⁷⁸

A magyar jogszabályok jelenleg pszichológus szakértő bevonását kötelezővé nem teszik, így szakértő jelenléte nélkül a ténylegesen kihallgatást fogantatosító személyre hárul a feladat, hogy valamennyi elvárásnak megfeleljen. Ennek a kíváncsornak próbál eleget tenni a rendszer a nyomozóhatóság kötelékében szolgálatot teljesítők képzésével. Az ORFK Bűnmegelőzési Osztályának kiemelt család-, gyermek-, és ifjúságvédelmi főreferense, Monostoriné Vass Anikó r. alezredes véleménye szerint eredményeket csak megfelelően felkészült szakemberekkel lehet elérni, a kihallgatásokat a sértettel vagy terhelttel azonos nemű, szociálisan érzékeny szakembereknek kell végezni. Ezért az ORFK rendszeresen tart a megyei mentoroknak felkészítést, a megszerzett tudást és írásos segédletet átadják a helyi rendőröknek. Pályázatok útján is van lehetőség tréningek, képzések szervezésére, ahol szakelőadók, pszichológusok, gyermekvédelmi, szociális szakemberek segítségét veszik igénybe. Igyekeznek a gyakorlatra helyezni a hangsúlyt, a tapasztalataikat összegyűjtve

⁷⁸ Iránymutatás a gyermekbarát igazságszolgáltatásról, Magyarázat, 67-69. pont, 65. o.

törekсенek azokat a gyakorlatba átültetni.⁷⁹ A jogi végzettségű szakembereket a büntető igazságszolgáltatásban bármely módon érintett gyermekkel való foglalkozáshoz szükséges többlettudással vértetik fel az egyetemeken az állam- és jogtudományi karokon indított szakjogász képzéssel, mely kommunikációs, szociológiai és pszichológiai ismerteket egyaránt oktat a résztvevőknek.

A gyermekek meghallgatásával kapcsolatban azonban egyértelmű cél, hogy minden esetben jelen legyen pszichológus szakember. Reményeink szerint ezen cél eléréséhez hozzájárul az új Be. által biztosított jogi háttér, mely a jövőben lehetővé teszi igazságügyi pszichológus szakértő kihallgatáson való jelenlétének elrendelését. Ugyan még nem kötelező jelleggel írja ezt elő a törvény, azonban mindenképpen előremutató törekvés, hogy a jogalkotó a gyermekkorú tanú kihallgatását mintegy nevesítve kiemeli az egyéb szakértelmet, így szakértő bevonását igénylő kérdések köréből.

3. A GYERMEK ÉLETKORA

A gyermekek kihallgatásának taktikáját az egyébként számos befolyásoló tényezőn túl az életkor is nagymértékben meghatározza. A felnőtt korú tanúval szemben a gyermek- és fiataalkorú személy fiziológiai és pszichikai állapota is fontos értékelési szempont. Tekintve, hogy sem a jelenleg hatályos, sem a 2018. július 1-ével hatályba lépő eljárási törvényünk nem szab korlátot a tanúként kihallgatható személyek életkorát illetően, abból kell kiindulnunk, hogy bármely életkorban lévő személy kihallgatható. A gyermek, így ha képes észlelésre és emlékképei élethű, tudatos felidézésre és kifejezésére, tanúként meghallgatható. A pszichológusok és a jogászok ugyan eltérően vélekednek a gyermektanú pszichológiai adottságait illetően, azonban a szakemberek többsége a gyermekek jó megfigyelési és észlelési képességét hangsúlyozzák azzal a figyelmeztetéssel, hogy korcsoportonként különböző módon fennáll a képzelődés, a fantáziaképek és a valóság összekeverésének veszélye.⁸⁰

⁷⁹ FENYVESI Beáta: Barátságos kihallgatás, 2017. február 1.
<http://www.police.hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/zsaru-magazin/baratsagos-kihallgatas>
(megtekintés: 2018. április 10.)

⁸⁰ KATONA Géza: i.m., 106-107. o.

A mai napig kérdés a szakemberek között, hogy hány éves kortól képesek a gyermekek az emlékek megőrzésére. Régebben úgy gondolták ez az időszak 3-4 éves korra tehető, mára azonban többen azt vallják, hogy már a prenatális korban is rögzülnek emlényomok az embrióban. A tanúkihallgatás szempontjából a határ hozzávetőlegesen két-három éves korra tehető, ekkor már képesek a gyerekek a saját életükkel kapcsolatos egész történetek emlékként való megőrzésére. Ezeknek koherens felidézéséhez azonban mindenképpen szükségük van felnőtt segítségére,⁸¹ mely így a kikérdező személyét és a kikérdezés technikáját kiemelt fontosságúvá teszi.

A szakemberek tapasztalata szerint a 7 éves kor alatti gyerekek jó észlelési képességét a képzelődés veszélyeztetheti.⁸² Négyéves korig a gyermekek fejében a valóságban megtörtént események összefolynak a csupán képzelet szintjén létezőkkel, négy és hat éves kor között még mindig kevéssé tudják megkülönböztetni a fantáziát a valóságtól. Megfigyelési képességük ugyanakkor lehetővé teszi, hogy viszonylag pontos beszámolót adjanak olyan eseményről, mely mély benyomás tett rájuk.⁸³ Ugyanakkor a gyerekek 3 éves kortól már képesek valódi hazugságok kitalálására is anélkül, hogy tudnák, rosszat cselekszenek, 5-8 évesen pedig már a nem jó indulatú hazugság is megjelenik, mert félnek, hogy csalódást okoznak, félnek a büntetéstől, vagy mert túlterhelik őket.⁸⁴

„Az iskoláskor alatti gyermekeknek jelentős nehézségeik lehetnek abban is, hogy verbálisan kifejezzék magukat, elmondják azt, amit átéltek, tapasztaltak, aminek tanúi voltak. Ilyenkor célszerű lehet bizonyos tárgyak igénybe vétele, szexuális bántalmazások esetén például gyakran alkalmaznak anatómiai babákat, bábukat, mely segítségével a gyerekek nonverbálisan kommunikálni képesek.” Szakemberek egy része kétségbe vonja a módszert, úgy gondolják, hogy az így nyert információk félreérthetőek.⁸⁵ *„Ebben a korban ugyanakkor nem csak a kifejezés, hanem a megértés képessége is korlátozottabb. A gyerekek jellemzően nem mondják el, ha valamit nem értenek, vagy csupán azt hiszik, hogy értik a kérdést és*

⁸¹ KULCSÁR Gabriella - PÁSZTOR Attila: A gyermek-tanúvallomások információtartalmának torzulási lehetőségei, In: Rendészeti Szemle 2007/5., 85. o.

⁸² KATONA Géza: i.m., 107. o.

⁸³ KULCSÁR - PÁSZTOR: i.m., 93. o.

⁸⁴ BÁNYAI-DREDÁN Dóra: Gyermekkorú áldozat meghallgatásának pszichológiai szempontja, a Bírónők Egyesülete és az Eötvös Károly Intézet 2009. december 11-i konferenciáján elhangzott előadás, [http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:G2j8BP650hYJ:www.bironokegyesulete.hu/tanulmanyok/ \(megtekintés: 2019. április 10.\)](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:G2j8BP650hYJ:www.bironokegyesulete.hu/tanulmanyok/ (megtekintés: 2019. április 10.))

⁸⁵ KULCSÁR - PÁSZTOR: i.m., 92. o.

ilyenkor is igyekeznek válaszolni.”⁸⁶ Kérdéskor és vallomásuk értékelése során a kérdező és a jogalkalmazó részéről szükséges a gyermek nézőpontjába, szemléleti módjába történő beilleszkedés.⁸⁷ Az emlékek felidézésének képessége függ a gyermek intelligenciájától és temperamentum-jellemzőitől is. Ezek befolyásoló tényezőként leginkább az iskoláskor alatti gyermekekre jellemzőek, hiszen az iskolába járó gyerekek már többször kerülnek teljesítmény helyzetbe, így megtanulnak alkalmazkodni az ilyen szituációkhoz is.⁸⁸

Hat és tíz éves életkorban a megfigyelőképesség és az emlékezési képesség fokozódik, de a vallomások értékelésénél ajánlatos figyelembe venni az életkorból adódó értelmi korlátokat.⁸⁹ A szabad felidézéshez képest a nyitott végű kérdésekkel nyert információk pontossága 6-8 éves korban már közelíti a felnőttek válaszához pontosságához.⁹⁰ Az ilyen korú gyerekek a részjelenségeket illetően éles megfigyelőképességgel rendelkeznek és ezeket a megfigyeléseket meg is tartják emlékezetükben. A jelenségek összefüggéseit azonban nem képes felismerni és kifejezni, ezért fontos a részjelenségekre irányuló megfelelő kérdések feltétele. A minden befolyástól mentesen kihallgatott ilyen korú gyerekek jó tanúk lehetnek, hiszen rájuk már kevésbé hatnak a szubjektív tényezők, ellenállóbbak a befolyásolással szemben is.⁹¹ Ugyanakkor a hazugság fogalmát a gyerekek 9 éves koruk körül kezdik megérteni, és már képesek a jó ügy érdekében hazudni, azért, hogy ne bántsanak meg mást, vagy mást előnyhöz juttassanak.⁹²

A tíz évesnél idősebb gyermekek széleskörű érdeklődésüknél fogva jó tanúk, általában közlékenyek. Magatartásukon a társadalmi környezet befolyása már nyilvánvalóan kiütözik, ami különösen a marginális társadalmi rétegekben negatív hatások érvényesülését teheti lehetővé.⁹³ A tíz és tizenégy év közötti gyerekek már a valóság megragadására és a jelenségek összefüggéseinek kifejezésére törekcsenek. Ösztönösen ellenállnak a befolyásolásnak, és elsősorban a lányok fokozott érdeklődést mutatnak a környezetük iránt, azonban hajlamosak lehetnek a valóságba irreális elképzeléseket vegyíteni és előfordulhat,

⁸⁶ KULCSÁR - PÁSZTOR: i.m., 93. o.

⁸⁷ KATONA Géza: i.m., 107. o.

⁸⁸ KULCSÁR - PÁSZTOR: i.m., 93-94. o.

⁸⁹ KATONA Géza: i.m., 107. o.

⁹⁰ BÁNYAI-DREDÁN Dóra: i.m.

⁹¹ DR. KULCSÁR Mónika: i.m., 86. o.

⁹² BÁNYAI-DREDÁN Dóra: i.m.

⁹³ KATONA Géza: i.m., 107. o.

hogy nem képesek azok szétválasztására.⁹⁴ Tizenöt éves kor után a fejlődési időszakot az egyéniség kifejlődése jellemzi, csökken a nyílt eszközökkel történő befolyásolhatóság, érdeklődési területeik beszűkülése miatt nehezebben felkelthető a figyelmük a környezetük iránt.⁹⁵

Általánosságban elmondható tehát, hogy kora gyermekkorban nagyobb mértékű a befolyásolhatóság, ami 10-12 éves korra a felnőttekéhez hasonló szintre csökken. Azonban a szakértők a gyermekek életkor szerinti kategorizálásának rugalmas kezelésére hívnak fel, hiszen az egyes gyermekek kortársaiktól pozitív, vagy éppen negatív irányba nagyon eltérő értelmi képességekkel, intelligenciával rendelkezhetnek, szókincsük lehet átlag feletti vagy alatti, személyiségükben lehetnek zárkózott, szorongó, vagy éppen extrovertált, nyílt típusúak.⁹⁶ A Szakértők szerint azonban nagyon fontos kiemelni, hogy erőteljes befolyásolás hatására, bármelyik gyereket rá lehet venni arra, hogy ne az igazságnak megfelelő vallomást tegyen.⁹⁷

4. TOVÁBBI KÖRÜLMÉNYEK

Szakértők szerint egy vallomás létrejöttének három fázisa van: az észlelés, az emlékezetben való tárolás és a visszaidézés. Torzulás mindhárom szakaszban előfordulhat, az első két szakasz hatékonysága nagyrészt a tanú képességeitől és az esemény körülményeitől függ, míg a harmadik szakaszban nagyobb a lehetőség a befolyásolásra és a tanú általi szándékos torzításra.⁹⁸

Az észlelési szakaszban egyértelműen befolyásoló tényező a gyermek kora, környezetéről való tudása, életkörülményei,⁹⁹ de akár a szelektív figyelem is. A gyerekek jellemzően pontos emlékekkel bírnak olyan történetekről, melyről előzetesen tudomásuk volt. Azonban ha nem pontosan érti a gyermek, hogy mi történik vele, annál kevesebb részletet tud megjegyezni azzal együtt, hogy ez nem jelenti a visszaemlékezés hiányát. Ilyen esetben segíthet, ha

⁹⁴ DR. KULCSÁR Mónika: i.m., 86. o.

⁹⁵ KATONA Géza: i.m., 108. o.

⁹⁶ DR. KULCSÁR Mónika: i.m., 86. o.

⁹⁷ KULCSÁR - PÁSZTOR: i.m., 97. o.

⁹⁸ KULCSÁR - PÁSZTOR: i.m., 83. o.

⁹⁹ DR. KULCSÁR Mónika: i.m., 87. o.

valakivel meg tudja beszélni a történeteket, ami viszont már befolyásoló hatással is lehet, ilyenkor a gyerek hajlamos tényként kezelni a hallott információt.¹⁰⁰

Az emlékek megőrzése során még mindig fontos tényező az életkor, minél fiatalabb egy gyermek, annál kevésbé képes az emlékeit megőrizni. Befolyással van továbbá, hogy az eseményeknek a gyermek részese vagy csupán megfigyelője volt. Előbbi esetben sokkal részletesebb vallomás nyerhető tőle és a befolyásnak is ellenállóbb.¹⁰¹ A többször átélt események mélyebben rögzülnek, azonban az ismétlődés folytán elveszhetnek részletek és a gyerek csak arról tud beszámolni, hogy általában hogyan szoktak történni a dolgok.¹⁰²

Az élményeknek a kihallgatás során történő legpontosabb felidézése már a kihallgató által inkább befolyásolható szakasz, ami történhet akár jó, akár rossz irányba. Fontos összetevők a külső körülmények, mint például az átélt esemény, a vádlott kihallgatáson való jelenléte és a kihallgatási technika, továbbá a szubjektív tényezők, mint a gyermek adottságai, belső tulajdonságai.¹⁰³ A vádlott jelenlétével előálló zavaró körülményeket maga a jogalkotó minimálisra csökkentette, az inkább a vádlotti jogok érvényesülésének garanciális szabályait tárgyaló tanulmány tárgya lehetne, így azzal nem kívánok foglalkozni. A gyermek adottságai és belső tulajdonságai adta befolyásoló körülményekre, mint egyik legfontosabbra a korábbi alcímek alatt részletesebben kitértem, így a továbbiakban a kihallgatás technikájára helyezném a hangsúlyt.

Ahhoz, hogy a gyermeket megfelelően ki tudjuk hallgatni, szükséges a gyermek minimális ismerte. Aki tisztában van a gyermekei gondolkodás különböző fejlődési szakaszaival, jobban meg tudja ítélni, hogy egy bizonyos korú gyermek milyen típusú kérdéseket ért meg, hogyan tudja sikeresen közölni a gondolatait és érzéseit.¹⁰⁴ Ezt tekinthetjük a taktikai első lépésének. A megfelelő ismeretek birtokán már kialakítható a helyes kérdezési technika, mely hiányában a gyermek fejében lévő információk összekeveredhetnek, torzulhatnak, vagy éppen helytelen előadáshoz vezethetnek.

¹⁰⁰ KULCSÁR - PÁSZTOR: i.m., 84. o

¹⁰¹ KULCSÁR - PÁSZTOR: i.m., 85. o

¹⁰² DR. KULCSÁR Mónika: i.m., 87. o

¹⁰³ KULCSÁR - PÁSZTOR: i.m., 87. o

¹⁰⁴ ELEK Balázs: A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban, Tóth Könyv-kereskedés és Kiadó Kft., Debrecen, 2008., 75. o.

Ha a gyereket arra kéri, hogy ismétlje el egy adott kérdésre a választ, vagy egy kérdést többször feltesznek neki, azt a gyermek úgy értelmezheti, hogy korábban helytelen választ adott és megpróbál a kérdezőnek megfelelni. Ez egyértelműen valótlan tartalmú előadáshoz vezethet. Ugyancsak hiba, ha a kérdező egyes válaszok után a gyereket megdicséri, ezzel válaszában megerősíti, vagy bizonyos válaszokat megkérdőjelez, mely gyermekben bizonytalanságot eredményez még a megtörtént eseményekkel kapcsolatosan is.¹⁰⁵ Nem elhanyagolható körülmény a kérdező emocionális hangneme sem. Vádló hangnem használata során a gyermek akkor is igyekszik válaszolni, ha eredetileg nem lett volna mit elmondania, azaz konfabulál. Ugyanilyen hatással van a gyerekre az együttérző hangsúllyal előadott „Meséld el mi történt veled!” felhívás, vagy ha közlik vele, hogy „a többiek már válaszoltak erre a kérdésre”. Ezekben az esetekben a gyermek szeretne megfelelni válaszaiban is, ezért előadásával igyekszik igazodni a társai által elmondottakhoz.¹⁰⁶ Helyes taktika lehet, ha előre elmagyarázza a kérdező a gyerekeknek, hogy nem hiba, ha a kérdésre nem tud válaszolni, ugyanis a gyermek az általa nem értett, vagy egyébként is értelmezhetetlen kérdések megválaszolására is hajlamos a megfelelési vágyból.

Ahhoz, hogy maga a kérdező elkerülje a saját maga általi befolyásolást, szükséges tisztáznia, hogy mi az amit szeretne a gyermektől megtudni és mi az ami reálisan várható. Ahhoz, hogy a gyermek együttműködő legyen, többek szerint segít a gyermekkel való empatikus, de határozott, nem túl bizalmaskodó hangnemmél folytatott bevezető beszélgetés, mely megteremti a megfelelő légkört, amelyben a gyermek feloldódik.¹⁰⁷ A tapasztalatok szerint ilyen közegben kevésbé hajlamosak konfabulálni, bár az emlékek felidézése töredékes és hiányosabb lehet. Ugyanakkor az úgynevezett léptető technika beleillik a gyermekek lineáris gondolkodásába, mellyel valós és pontos információk nyerhetők. Pszichológiai kutatások során azt tapasztalták, hogyha nyitott végű kérdéseket kaptak a gyerekek, mint pl. „mi történt?”, pontosan és részletesen számoltak be élményeikről, a specifikusabban megfogalmazott kérdések nyomán azonban, mint pl. „hol ütötted meg magad?” a pontatlan felidézések száma drámaian megnőtt.¹⁰⁸

¹⁰⁵ DR. KULCSÁR Mónika: i.m., 88. o.

¹⁰⁶ KULCSÁR - PÁSZTOR: i.m., 89-90. o.

¹⁰⁷ DR. KULCSÁR Mónika: i.m., 89. o.

¹⁰⁸ ELEK Balázs: i.m., 79. o.

Ugyancsak hasznos lehet a visszaemlékezést segítő rajzoltatást. A kutatási eredmények azt mutatják, hogy azok a gyerekek, akik lerajzolták emlékeiket, több információt idéznek fel szóbeli beszámolójukban.¹⁰⁹

Az információ mennyiségét, pontosságát befolyásolhatja az átélt esemény is. Szakértők egy része szerint a nagy traumákra az emberek jobban emlékeznek, míg mások szerint a kellemes emlékeket inkább megőrizzük. A kellemetlen emlékekkel szemben a felnőttek és a gyermekek is oly módon védekeznek, hogy elfojtják azokat, és ilyen esetben alkalmatlanná válnak a meghallgatásra.¹¹⁰

Ha a kérdező eléggé felkészült és nincs akadálya a tanú ideális körülmények közötti meghallgatásának, még mindig számolni kell a korábbi befolyásoló tényezőkkel. Az, hogy gyermek már a kihallgatás előtt befolyásoló hatásnak volt kitéve, több módon tetten érhető. Ha a gyermek nem a rá jellemző szókinccsel és tér-idő viszonyítási pontokkal adja elő a történetét, érdemes meséltetni vele egy általa átélt hétköznapi eseményt, mely segít megfigyelni a különbségeket. Gyanúra adhat okot az is, ha szélsőségesen egyoldalú érzelmeket leíró világot mesél el. Alkalmas a befolyás leleplezésére, ha megkérdezzük tőle, tudja-e miért van itt. A tapasztalat szerint a gyerekek hajlamosak erre a kérdésre elárulni, ha őket felkészítette valaki, és egyértelmű befolyásolásra utal, ha rögtön valamiféle konkrét választ adnak.¹¹¹

Nem mindegy tehát, hogy milyen életkorú gyermeket hogyan kérdezzünk, az információ megszerzése sokszor magán a kérdésfeltevés módján, sorrendjén múlik, illetve azon, hogy mennyire hangolódunk rá a gyermek gondolkodására, lelkiállapotára. A gyermek kihallgatását végző személynek azzal is tisztában kell lennie, hogy a gyermek nagymértékben befolyásolható. „A gyermek a felnőttnek kétely nélkül hisz, a tőlük hallottakat kritika nélkül elfogadja, és különösen befolyásolhatják szülei, hozzá közelálló felnőttek, de még a játszótársai is. Maga a befolyásolás akaratlanul is történhet, pl. ha többször elmondadják a gyerekekkel, hogy mit fog mondani a rendőr vagy bíró bácsinak.”¹¹²

¹⁰⁹ DR. KULCSÁR Mónika: i.m., 90-91. o.

¹¹⁰ KULCSÁR - PÁSZTOR: i.m., 92. o.

¹¹¹ KULCSÁR - PÁSZTOR: i.m., 94. o.

¹¹² ELEK Balázs: i.m., 79. o.

IV. VÉGSZÓ

Jean Jacques Rousseau mondta először, „a gyermek nem kis felnőtt”. Az ő értelmezésében a gyermekkor „természetes létállapot”, mely értékkel felruházott. Célja nem a felnőtttség, hanem a teljes értékű gyermekiség állapotának elérése.

Dolgozatom írása közben többször jutottak eszembe ezek a gondolatok. A rengeteg tanulmány, könyv, de leginkább jogszabály olvasása közben mindig éreztem valamiféle hiányt. Mintha a nem megfelelő okból tennénk fel a kérdéseket, mikor a gyerekek befolyásolhatóságáról, elméjükben a valóság és fantázia keveredéséről beszélünk. Mintha a felnőtttség felé vezető úton, valamiféle hiányosságban szenvedő emberi lényekkel való együttműködésből próbálnánk a lehető legtöbbet kihozni.

Amikor jogalkalmazóként abba a helyzetbe kerülünk, hogy egy gyermektanútól kell vallomást beszerezni, sosem szabad abból a téves felvetésből kiindulni, hogy az ilyen tanú vallomásának a felnőtt tanúk vallomásával szembeni nagyobb fokú valótlansága a tanú hibája, mely hiba pedig az életkori sajátosságokra vezethető vissza. Nyilvánvaló az életkorral való ok-okozati összefüggés, azonban valójában a folyamat beindítói mi vagyunk, felnőttek. Vagy azért, mert a gyermeket már korábban felnőttek befolyásolták, vagy mi befolyásoljuk a kihallgatás során, esetleg nem megfelelő módon hallgatjuk ki őket.

Az utóbbi évek jogalkotási tendenciái és a különböző szakterületek, társszervek együttműködése mindenképpen előremutató. A gyermekbarát igazságszolgáltatás keretében életre hívott törekvések véleményem szerint a Rousseau -i tanítás igazságként való felismerésén alapulnak. Azon felismerésen, hogy nem a gyermekekben van a hiba, csak nem a megfelelő eszközökkel közelítettünk eddig hozzájuk.

„A gyermek nyilatkozatait és vallomását nem szabad érvénytelennek vagy megbízhatatlannak tekinteni kizárólag a gyermek életkora miatt.”¹¹³ Azonban a gyermekek nyelvén nem mindenki tud beszélni, és főleg nem egy bűncselekmény áldozatává vált gyermek nyelvén. De

¹¹³ Iránymutatás a gyermekbarát igazságszolgáltatásról, 73. pont, 31. o.

szerencsére ennek a tudománynak is megvannak a művelői, akik láthatóan szívesen és aktívan vesznek részt ebben a nem mindennapi küzdelemben. A bírának, ügyészeknek, rendőrségi dolgozóknak egyre több lehetősége van képezni magukat és a jogalkotó szándéka szerint bármikor bevonhatják a kívánt szakértőt is az eljárásba. A gyermekmeghallgató szobák kialakításával pedig megindult egy folyamat, mely a gyermek meghallgatásához szükséges legideálisabb külső körülményeket igyekszik megteremteni.

A Barnahus ház magyarországi jelenléte további sikerként könyvelhető el és talán a jövőben további házak megnyitására lesz lehetőség. Ezekben a házakban megvalósulni látszik az Európai Unió által meghirdetett multidiszciplináris együttműködés a bűncselekmény gyermekkorú áldozatainak kímélete tekintetében. A Barnahus ház nem csak gyermekbarát környezetet jelent, hanem egy olyan minden szakembert felvonultató széleskörű együttműködést, ahol a bűncselekmény áldozatává gyermek úgy tud hathatós segítséget nyújtani az elkövetés körülményeinek a felderítésében, hogy nem kell újra áldozattá válnia, a trauma feldolgozásában segítséget kap, és esélyt a felejtésre, egy szebb jövő ígéretével.

IRODALOMJEGYZÉK

- BÁNYAI-DREDÁN Dóra: Gyermekkorú áldozat meghallgatásának pszichológiai szempontja, a Bírónők Egyesülete és az Eötvös Károly Intézet 2009. december 11-i konferenciáján elhangzott előadás
<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:G2j8BP650hYJ:www.bironokegyesulete.hu/tanulmanyok/>
- BOROS János: Kriminálisztika és pszichológia, In: Fenyvesi Csaba - Herke Csongor (szerk.): Tanulmányok Erdősy Emil professzor tiszteletére, PTE ÁJK, Pécs, 2002.,
- ELEK Balázs: A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban, Tóth Könyv-kereskedés és Kiadó Kft., Debrecen, 2008.
- DR. IBOLYA TIBOR: Kihallgatási taktika a nyomozásban
<http://ibolyatibor.atw.hu/Sajat/3.pdf>
- KATONA Géza: Valós vagy valótlan, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1990.
- KOMP Bálint Dávid: A gyermekek védelme a büntető igazságszolgáltatásban - különös tekintettel a gyermekbarát igazságszolgáltatás nemzetközi és hazai eredményeire, In: Dr. Kecskés Gábor PhD (szerk.): Doktori Műhelytanulmányok, Győr, 2015., 94-102. o.
http://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori/doktori%20m%C5%B1helytanulm%C3%A1nyok%202015/Doktori%20m%C5%B1helytanulm%C3%A1nyok_2015_v%C3%A9gleges.pdf
- KULCSÁR Gabriella - PÁSZTOR Attila: A gyermek-tanúvallomások információtartalmának torzulási lehetőségei, In: Rendészeti Szemle 2007/5., 82-97. o.
- DR. KULCSÁR Mónika: A gyermek tanúkénti kihallgatásának specifikumai, In: Büntetőjogi Szemle 2017/2., 85-91. o.
- MIKOLAY Sándor: Kommunikációs technikák a kihallgatásban, In: Belügyi Szemle 1995/7-8., 54-62. o.
- N. KOLLÁR Katalin, SZABÓ Éva: Pszichológia pedagógusoknak, 2004.
http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_pszichologia_pedagogusoknak/ch05s02.html
- OROSHÁZI Józsefné: Pszichológus szakértő a rendőrség munkájában, In: Belügyi Szemle 2004/6, 20-26. o.

- DR. RÉPÁSSY ANDREA: Gyermek tanúk a büntetőeljárásban - kihallgatás a régi és az új büntetőeljárási törvény szerint
<http://arsboni.hu/gyermek-tanuk-buntetoeljarasban-kihallgatas-regi-es-az-uj-buntetoeljarasi-torveny-szerint/>
- SOLYMOSI Katalin előadása: Családi szocializáció és fejlődés
http://people.inf.elte.hu/kaqtabi/2._felev/csaladi_szoc/9-10._Csalszoczfejl.pdf
- SZEGEDI Éva: Így lehet megmenteni a szexuálisan bántalmazott gyermekeket, 2017. február 9.
<https://www.szeretlekmagyarorszag.hu/igy-lehetne-megmenteni-a-szexualisan-bantalmazott-gyermekeket/>
- FENYVESI Beáta: Barátságos kihallgatás, 2017. február 1.
<http://www.police.hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/zsarumagazin/baratsagos-kihallgatas>
- Gyermekközpontú igazságszolgáltatás - A gyermekmeghallgató szobákról
<http://birosag.hu/tudjon-meg-tobbet/gyermekkozpontu-igazsagszolgalatas/gyermekmeghallgato-szobakrol>

JOGFORRÁSJEGYZÉK

- Gyermekek Jogairól szóló, New Yorkban 1989. november 20-án aláírt Egyezmény
- A fiatalok igazságszolgáltatásában alkalmazandó általános minimumkövetelményekről szóló 1985. november 29-én kelt 40/33-as ENSZ közgyűlési határozat
- A fiatalok bűnözés megelőzéséről szóló 1990. december 14-én elfogadott 45/112-es számú ENSZ közgyűlési határozat
- A szabadságtól megfosztott fiatalok védelmének szabályairól szóló 1990. december 14-én elfogadott 45/113-as számú ENSZ közgyűlési határozat
- A szabadságelvonással nem járó szankciók minimumszabályairól szóló, 1990-ben született 45/110-es ENSZ közgyűlési ajánlás
- Egyesült Nemzetek Szervezetének iránymutatása a bűncselekmények gyermekkorú áldozatait és szemtanúit érintő ügyekkel kapcsolatos igazságszolgáltatásról (ECOSOC Res 2005/20)
- Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról, Magyarázat,
<https://rm.coe.int/16806a4541>
- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának, Az EU gyermekjogi ütemtve, 2011.
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2011/0060/COM_COM\(2011\)0060_HU.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2011/0060/COM_COM(2011)0060_HU.pdf) (megtekintés: 2018. március 28.)
- Az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU Irányelve a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról, (14), 2012. április 25
- A büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. törvényerejű rendelet
- A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény
- A Büntető Törvénykönyvről szóló 1961. évi V. törvény
- A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény
- A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény
- 68/2008. BK vélemény

- A 2006. évi LI. törvény indokolása
- A 2015. évi CLI. törvény indokolása
- A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény
- A 2017. évi XC. törvény indokolása
- A rendőrség nyomozóhatóságainál létesítendő gyermekmeghallgató szobák kialakításáról szóló 32/2011.(XI.18.) KIM rendelet
- A tizennegyedik életévét be nem töltött terhelt vagy tanú, valamint a különleges bánásmódot igénylő sértett meghallgatására szolgáló rendőrségi helyiség kialakításáról és ellenőrzéséről szóló 34/2015. (XI. 10.) IM rendelet
- 1/2013. (I.8.) ORFK utasítás a gyermekmeghallgató szoba használatbétételéről, használatának rendjéről